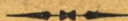

.....XZSO
43.997
...6.....

43.997²
.....6.....

A HAGYOMÁNY GYÖNGVEI

A TALMUD KÖNYVEI

BABA KAMMA. — BABA MECIA. — BABA
BATHRA. — ABODA ZARA.

AZ EREDETI TALMUDI SZÖVEG ALAPJÁN

DR. MOLNÁR ERNŐ

A BEVEZETŐ TANULMÁNYT IRTA:

DR. GOLDBERGER IZIDOR

Az Országos Könyvtári Központ
raktárából.
El nem adható!

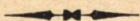
„GARAI” IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T.

A HAGYOMÁNY GYÖNGYEI

A TALMUD KÖNYVEI

BUDAPEST

A HAGYOMÁNY GYÖNGYEI

A TALMUD KÖNYVEI

BABA KAMMA. — BABA MECIA. — BABA
BATHRA. — ABODA ZARA.

AZ EREDETI TALMUDI SZÖVEG ALAPJÁN

DR. MOLNÁR ERNŐ

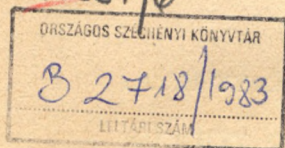
A BEVEZETŐ TANULMÁNYT IRTA:

DR. GOLDBERGER IZIDOR

„GARAI“ IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T.

43.997/6

A Talmud bölcsei.

Irta : Dr. Goldberger Izidor, főrabbi.

Midőn a Talmud bölcseiről beszélünk, nem csupán azokra a férfiakra gondolunk, akik a szorosán vett két talmudban (a palesztinaiban és babiloniaiban) meg vannak nevezve, hanem mindazokra, akik a biblia befejezése után következő úgynevezett zsidó hagyományos irodalom korában élve bármely nemes tett, fenkölt mondás, gondolat, vagy a Szentírást a zsidó hitéletet, szokást magyarázó tétel vagy megjegyzés által kitűntek, esetleg még a névvel meg nem nevezett tudósokra és szent életük folytán kitűnő emberekre is. Kereken ezer esztendő¹t jelent ez a kor. A közönséges időszámítás előtt az ötödik században élt Ezra írástudót már némileg közéjük sorolhatjuk, mivel az előtte keletkezett bibliai részek magyarázatát egyik feladatának tekintette. Bezáródik a talmud bölcseinek kora az ötödik század végén a közönséges időszámítás után. A később keletkezett midrásokban megnevezett férfiak is ebből a korból valók. Számításunk szerint több mint kétezer van névleg megemlítve a különböző forrásokban.* Azonban a talmud névtelen bölcseinek számát még megközelítőleg sem tudjuk megállapítani.

Az Ezra korát követő úgynevezett Nagy-Gyülekezet bölcseinek (férfiainak) száma 120 volt és csak az utolsónak, Igazságos Simonnak a neve maradt meg az utókor számára, holott ez a testület igen jelentékeny, több tekintetben még ma is érvényes bíró intézkedéseket tett, amelyeknek egyes nyomai még zsidó felekezetünkön kívüli körben is kimutathatók.

A biblia után úgy jelentőség, mint kor tekintetében legelső irodalmi alkotása a zsidóságnak a Misna. Ez hatvan (más felosztás szerint hatvanhárom) kisebb-nagyobb füzetre (traktatus-ra) oszlik és körülbelül ötezer, egy és husz sor között váltakozó, főleg törvénycikkelyeket tartalmazó feljegyzést foglal magában. Igen sűrűen a bibliából vagy a hagyományos tanból vagy szokásból levezetett vagy az ősi

* Szerző kéziratban levő egyik dolgozata szerint.

tradíció folytán megőrzött tételnek, törvénynek az előadója (tanna) névleg is meg van említve. És bár ezek a férfiak, a tannák kereken ötezer tételnél többet adnak elő, még sem maradt meg kétszáznak a neve sem az utókorra. És ha hozzávesszük még a Misna keletkezése idejével majdnem egykorú többi gyűjteményeket is (a Szifrát, Szifrét, Mechiltát), akkor sem teszen ki a tannák száma többet, mint 400-at. Holott ezek kora több évszázadra nyúlik vissza egészen a harmadik század első negyedéig (a közönséges időszámítás után).

Vannak adataink, hogy egyes tanna háza körében, iskolájában, több száz, sőt ezer (rabbi Akiba mellett tizezernél több) tanítvány volt, akiket szintén a talmud bölcseihez kell sorolnunk, mert az ezek által alkotott tiszteletreméltó légkör teremthette csak meg azt a szellemi készséget, amelyből a talmud nagy alkotása táplálkozott.

Ha tehát a talmud bölcsei alatt azokat a férfiakat értjük, akiket Igazságos Simontól kezdve a babiloni talmud befejezéséig élvén névleg megemlít a zsidó hagyományos irodalom, akkor a számuk túl van esetleg a 2500-on.

Ezek között van olyan, akinek a neve csak egyetlen gondolata, mondása, nemes tette folytán maradt reánk. Viszont van olyan is, aki több százszor is megemlíttetik. Van olyan, aki csak a szent tanulmánynak élt. Viszont olyan is van, akit közéleti szerepe igen fontos hivatás teljesítésére készítetett és misszióját még vértanú halállal is megpecsételte. Van, akinek csendes, nyugodt volt élete, viszont olyanra is akadunk, akit az ellenség agyonüldözött, mint a nemes vadat. Van, aki szegénységben, nyomorúságban tengette keserves életét, viszont rámutathatunk néhányra, akik dúslakodásban, gazdagságban, sőt fejedelmi fényben és rangban pazarul élhettek. Van, akinek háza, lakása rekkenő hőségben volt, a másik viszont zordonabb éghajlat alatt élte napjait. Volt köztük nőtlen. A házasok között az egyiknek kisebb, a másiknak nagyobb volt a családja. Mindezen körülmények behatással voltak életmódjára, gondolkodására. Természetes következményként jelentkezik tehát, hogy ezerféle felfogás tükröződik vissza életükből és hajlamaikból kifolyólag. Mivel a talmudban és a többi hagyományos könyvekben ez a körülmény sűrűen megnyilvánul, ezer és ezer változat képe jelentkezik előttünk.

Tudományos képzettségük, kenyérkereseti forrásaik is változtak. Így tehát a talmud bölcseiről érdemlegesen akarván szólni, minden egyes férfiút külön kellene jellemeznünk — quod capita, tot sententiae. Aki e tekintetben információt akar, az nagyobbrészt megtalálja, amit keres, Dr. Bacher Vilmos hat kötetes agada-művében. Mi csak arra akarunk utalni, hogy szerteágazó egyéniségük mellett is egységesek voltak a talmud bölcsei tudomány- és emberszeretetben, szent életmódjukban, tiszta erkölcsi felfogásukban, meginghatatlan szilárdságukban az Egyisten hitében.

A talmud két részből áll, 1. a misna, 2. a gemára. A talmud bölcseit, kik a misnában vannak megnevezve, tanáknak, kik a gemarában vannak megemlítve, amoráknak nevezzük. Lényegileg semmi különbség sincsen a tanna és az amorá között. Csupán az, hogy a tanna csak a bibliának függése alatt áll, míg az amorának a biblián kívül még a misnát is tudnia kell. Az évszázados zsidó egyéb szokásokat mindkettőnek egyenlő mértékben figyelembe kell vennie.

Bármennyire is tanulmányaik és hitéletük légkörében töltötték el a talmud bölcsei, talán túlszárnyaló részük, életüket, mindazonáltal befolyás nélkül reájuk sem maradhatott az idők politikai változata. Ezra a perzsa nagy birodalom alattvalója volt. Igazságos Simon vagy Nagy Sándor vagy az utána következő görögösítő áramlat idejében működött. Az ezután élő talmudbölcsek az u. n. párok részben a Makka-beusok harcai közti időben, részben a Hasmoneusok uralma alatt fejtették ki szellemi irányításukat. Fel kell tételeznünk, hogy a zsidó népelet belső és külső viszontagságai szintén nyomokat hagytak lelkükben. Pogányok is csatlakoztak hozzájuk. Jellemző, hogy a talmud bölcsei között, úgy korra, mint vezetőszeretre nézve igen előkelő helyen két prozelitát, Semáját és Abtaliont nevezhetünk meg. Tanítványaik, követőik, Hillél és Sammaj, nagyjelentőségű két ellenkező véleményű (könnyítő és szigorító) iskolai irányzatnak voltak megalapítói. A második szentély pusztulása után Jochanan ben Zakaj veszi át a talmud bölcsei között a vezető szerepet. A nagy világ idejében nagyszerűen állotta meg a helyét intézkedéseivel. A római uralom rettenetes terhei és elnyomtatásai iszonyú megpróbáltatásokat zuditottak a talmud böl-

cseire. Számosan vértanú halállal tettek tanuságot hitük mellett. Köztük a legszélesebb körben is ismert Akiba is, aki a Szentírás minden szavához, betűjéhez is tudott nem lényegtelen magyarázatot, rendelkezést, intézkedést kapcsolni, míg kortársa, Jismael, azon a nézeten volt, hogy a tóra is csak emberi nyelven beszél és amit Akiba a szöveghez fűzött, azt ő logikailag akarta bebizonyítani. Később a két irányzat egymás mellett, egymást kiegészítve haladt. Azonban a Jehuda patriarcha szerkesztésében megszövegezett misna inkább Akiba iskolájához hajlik. Vannak mindazonáltal hagyományos irataink, amelyek Jismael iskolájából valók.

Az ezen kor (a harmadik század eleje) után élt talmudbölccsek, az amorák újból két csoportba oszthatók. 1. A palesztinaiakra, 2. a babiloniaiakra. Mivel az amorák száma kétezerre tehető, lehetetlen a rendelkezésünkre álló, szűkre szabott keretben róluk képet festeni. A rómaiak kegyetlensége és üldözése következtében lassan a talmudbölccsek működési helyeiket Babiloniába teszik át. Mindazonáltal a harmadik és negyedik században még néhány százra menő névleg megnevezett talmudbölcsről tudunk Palesztinában. Kik közül Jochanan Napachat azért említjük meg, mert a jeruzsálemi (palesztinai) talmud rendezése nevéhez fűződik. A babilonai talmudbölccsek között (kiknek száma túl van az ezren) kiváló szerep jutott Aba Arikának (Rab), ki a szurai jesiba-iskola, Sámuel bar Abának, ki a nahardéai iskola alapítója volt. Három évszázados szakadatlan tanulás szorgalmas munkájának következménye az Asi és Rabina talmudbölccsek által elrendezett babiloni gemara, amelyet véglegesen csak az utánuk következő, még a nyolcadik században is működő u. n. szaborák (véleményadók) fejeztek be, zártak le. Megemlítnünk kell még azt is, hogy a talmudbölccsek ezeken kívül még a nagyon jelentékeny u. n. midrásirodalomnak a megalkotói is. Ezekben is megcsodálhatjuk igen kiterjedt, széles körre szóló nagy tudományos képzettségüket és jámbor, erkölcsös, istenfélő szent életüket.

בבא קמא

Babá Kamma.

Első Kapu.

A Babá Kamma nyitja meg a Negyedik Rend traktátusainak sorát. Tulajdonképen Nezikin (Károk) a neve az első traktátusnak, azonban ez hosszúsága miatt három részre (három kapúra) oszlik. Innen ered a Babá Kamma (Első Kapu) elnevezés.

Az első Kapu a szűkebb értelemben vett károkat tárgyalja; ide tartozik a lopás, a rablás és a testisértés is; végül a kártérítésről szól.

A zsidó jog a megkárosításnak négy főfaját ismeri. Első fajta, melyet az igavonó állat okoz; ezalatt a talmud azt a kárt érti, melyet a barom járása által okozhat. Második fajta a fedetlenül hagyott gödör által okozott kár. Harmadik fajta az a kár, melyet valaki barmának idegen mezőn való legeltetése által okoz. Negyedik fajta a gyújtogatás által okozott kár. A talmud kilenc fejezetben részletesen beszél a megkárosítás fajtáiról és a kártérítésről, mely a kárért jár. Az utolsó (a tizedik) fejezet az orgazdaságról szól: Lopás gyanúja miatt tilos pásztortól gyapjút, tejet, gödölyét venni, gyümölcsöskert örétől nem szabad gyümölcsöt, fát venni.

Néhány közrendészeti szabály.

Ha valaki korsóját (vagy hordóját) nyilvános téren leteszi, másvalaki pedig odajön és az edénybe beleütközik úgy, hogy az edény eltörik, ez az utóbbi személy nem hibáztatható.

Ha ez a személy az edénybeütközésekor megsérül, az edény tulajdonosa kártérítéssel tartozik neki.

Ha valakinek korsója nyilvános téren eltörött és a kiömlött vízben másvalaki elcsuszott vagy pedig az edény cserepei valakit megsebesítettek, az edény tulajdonosa a hibás. R. Jehuda azt mondja : csak akkor hibás az illető, ha a vizet és a cserepeket megkaparintani szándékozik, de ha nincs ilyen szándéka, nem hibáztatható.

Ha valaki nyilvános téren vizet önt el és valakinek emiatt baja esik, a víz elöntője kártérítéssel tartozik.

Ha valaki nyilvános térentövist vagy üvegszilánkot rejt el vagy valakinek a kerítése kidőlt nyilvános térre, úgy hogy mások, megsérülnek rajta, az illetőnek ezeket kártalanítania kell.

Ha valaki nyilvános téren trágyának való szalmát vagy csutakfélét fuvaroz és ez a fuvar valakiben kárt tesz, az első tartozik kártérítést adni s a fuvarozott holmit akárki elviheti.

R. Simeon ben Gamliel mondja : Mindazok, akik nyilvános tereket valami holmijukkal megrongálnak és valaki e rongáláson megsérül, tartoznak kárát megfizetni, a holmit pedig akárki elviheti. Ha valaki marhatrágyát henterget nyilvános térre és valaki kárt szenved emiatt, az első kártérítéssel tartozik. Ha két fazekas megy, fazekakkal, egyik a másik után és az első valamibe beleütközvén nekiesik a másiknak, ez pedig az elsővel összekocódik, az első tartozik a másodiknak kárát megfizetni.

Ha valaki a hordójával jön, másvalaki pedig a gerendájával, és az elsőnek a korsója eltörik a másiknak gerendáján, akkor a gerendás nem felelős, mert az egyik is, a másik is szabadon választhatta útját, merre menjen. Ha a gerendás volt elől, a hordós pedig követte és a hordó eltörött a gerendán, a gerendás nem felelős ; de ha megállt, köteles kártérítést adni. Ellenben, ha a hordós mondta neki: állj meg! a gerendás nem felelős. Ha a hordós halad elől, a gerendás pedig mögötte és a hordó elhasad a gerendán, akkor a gerendás a

felelős, de ha a hordós megállt, a gerendás nem felelős; ha a gerendásnak azt mondta: állj meg! akkor a gerendás felelős. Ugyanigy van, ha valaki a mécsével s utána valaki a lenjével halad.

Ha ketten mennek nyilvános téren, az egyik szalad, a másik pedig csak jár, vagy mindketten szaladnak és egyik a másikat e mozgásával megsebzí, egyikök sem felelős.

Ha valaki fát hasogat magánhelyen s megkárosít ezzel köztéren tartózkodókat, vagy pedig köztéren hasogat fát s ez által valamely magánhelyen tartózkodónak okoz kárt, valamint akkor is, ha magánhelyen hasogatja a fát s ezzel más magánhelyen tartózkodót károsít, kártérítéssel tartozik.

A lopásról.

A tolvajnak az ellopott tárgy kétszeresét kell megtérítenie. Ha marhát lopott s leölte és eladta, négyszeresét kell (szarvasmarháért) és ötszörösét (aprómarháért) megtérítenie. A rabló minden esetben csak az elrablottat köteles visszaadni.

R. Jochanan, midőn tanítványai kérdezték, miért bünteti az Irás keményebben a tolvajt, mint a rablót, így felelt: — Mert a rabló a rabszolgát (az embert) nem becsülte többre, mint annak urát (Istent);¹ a tolvaj ellenben nagyobb tisztelettel viseltetett a rabszolga iránt, mint ura iránt, elárulván, hogy olyannak gondolja Istent, mintha szeme nem látna, füle nem hallana. Így szólt Jezsaiás írása is (29, 15.): „Jaj azoknak, akik fondorlatukat mélységesen elrejtik Isten előtt, akiknek cselekvése homályba takarodik, akik azt mondják: ki lát minket? ki ismer minket?” Továbbá (Zsolt. 94., 7.): „Szólnak pedig: nem látja ezt meg az Örökkévaló! Jákobnak Istene nem veszi észre ezt!” És (Ezech. 8, 12.): „Az Örökkévaló nem lát bennünket, az Örökkévaló elhagyta az országot.”

R. Méir a dolgot Rabban Gamlielnek következő példázatával világította meg: — Két ember közül, akik lakomát rendeztek, az egyik meghívta a város lakosságát, a királyt ellenben nem hívta meg: a másik sem a királyt, sem a lakosságot nem hívta meg.² Melyik szolgált rá nagyobb bünte-

¹ Mivelhogy a rablott holmit nyíltan, nem titokban vette el.

² Hanem csupán a maga rokonságát.

tésre? Nyilván az, aki a város lakosságát hívta meg, a királyt pedig nem.

R. Akiba ezt mondja: — Aki a marhát, amelyet lopott, leölte és eladta, azért tartozik négyszeres, vagy ötszörös kártérítést adni, mert a bűn ebben már meggyökeredzett.

*

R. Jochanan ben Zakkaj öt esetet világított meg példázatosan: Az izraeliták azért száműzettek inkább Bábelbe, mint más országokba, mert Ábrahám családja onnan származott; a férfi is, akinek felesége vétett ellene, azonképen cselekszik, midőn az asszonyt visszaküldi atyjának házába.

A tízparancsolat első tábláiról meg van írva: A két tábla pedig Isten műve volt (Mózes II. 32. 16.); a második két törvénytábla Mózes műve volt, mert ezekről csupán ez van megírva: „Az Írás pedig Isten írása volt.” Hasonló ehhez az esethez azé a földi királyé, aki feleséget vesz: ő gondoskodik imokról, tintáról, írónádról, papirosról és tanukról a házasság megkötése alkalmával. Ha az asszony aztán vét ura ellen és a házasság felbomlik, de utóbb a király összebékül elvált nejével,³ most már az asszonynak kell mindenről gondoskodnia; a királytól elegendő, hogy sajátkezű aláírását adja.

Az Írás ezt mondja: (Mózes III. 4. 22.): „Ha pedig vétkezik a fejedelem... hozzon engesztelő áldozatot.” — Boldog korszak, amikor a fejedelem a maga botlásáért engesztelő áldozatot hoz.

Mózes II. 21. 6. szerint: „Ura pedig furja meg neki⁴ fülét és ő legyen urának örökre szolgálja.” Miért kell minden más testrészt mellőzéseivel éppen a fülét megfúrni? — A fül hallotta a Szináj hegyen: „Mert az én szolgálaim az Izraelnek fiai” (Mózes III. 25., 55.) vagyis az én szolgálaim ők (nem pedig szolgálknak szolgálai.) S van ime, aki elveti Isten jármát, hogy emberi jármot vegyen nyakába, azért hát ezt rendeli az Írás: „A fület, amely nem fogadta meg, amit hallott, meg kell fúrni.” Vagy: Mivelhogy Urának (Istennek) nem akart szolgálni, szolgálnia kell ura leányainak.⁵

³ A fordító betoldása,

⁴ A felszabadulni nem akaró rabszolgának.

⁵ Mások szerint „fiainak.”

Mózes V. 27, 5-ben meg van írva : „Kőből való oltárt . . . ne forgass fölöttük vasat !” — Miért alkalmatlan minden fém közül éppen a vas ? — Mert vasból készül a kard, a kard pedig a büntetés jelvénye, az oltár azonban az engesztelésé. Ebből ily következtetést vonhatsz : — Ha kövekről, amelyek nem látnak, nem hallanak, nem beszélnek, az Írás, azért, mert Izrael és az ő mennyei atyjok között engesztelést közvetítenek, azt mondja : „Ne forgass fölöttük vasat !” — mennyivel kevésbbé fogja a Thóra tanítványait, akik e világ bűneiért való engesztelést szolgálják, efféle háborítás sujtani !

Az Írás ezt mondja : „Egész (békességes) kövekből építsd meg oltárát az Örökkévalónak, a te Istenednek.” Ennek jelentése : oly kövekből, amelyek békét ápolnak Izrael és az ő mennybeli atyjok között. Isten mondta : Legyetek békességgel a Thóra tanítványai iránt, mert ők békességet hoznak e világnak ; mennyivel inkább kell tehát békességgel lennetek Isten iránt !

*

Hét fajta tolvaj van ; az első fajta az, amely az emberek szívét lopja el, (megejti). Például : aki felebarátját arra nógatja, hogy betérjen hozzá, pedig eszeágában sincs, hogy szívesen látná ; vagy aki sok ajándékkal kínálgatja felebarátját, tudván, hogy ez semmit sem fogad el ; aki oly hordóból ad bort felebarátjának, amelyet már eladott a borkereskedőnek ; aki mérés vagy mérlegelés alkalmával úgy tesz, mintha ráadással mérne ; aki koriandert szeméttel kever, ecetet olajjal elegyít, holott jól tudja, hogy az olaj nem vesz magába semmit, hiszen a királyokat is azért szokás olajjal fülkenni. Ilyesmi bizony oly bűnül számítódik be, mintha Istent akarná megcsalni, vagy csalná meg. Mert mindenki, aki az embertársai szívét megejti (megtéveszti), tolvaj. Ezt mondja az Írás is (Sámuel II. 15., 6.): „Absalon pedig ellopta Izrael férfiainak szívét.”

Melyik különb vajjon, a tolvaj vagy pedig a meglopott ? Természetesen a meglopott, aki tudja, hogy meglopták, mégis hallgat. Ugy látjuk, az izraeliták is, midőn a Szináj hegye tövében álltak, megkísérelték Isten szívét megtéveszteni, e hogy az Írás mondja (Mózes II. 24., 7.): „Mindent megteszünk, teljesítünk, amit az Örökkévaló mondott.” Isten, — ha ugyan használhatnók ezt a szót, — Isten némiképen megtéveszteni engedte

magát, ahogy az Írás jelzi (Mózes V, 5., 26.): „Bárcsak megőriznék ezt az érzésüket, hogy tiszteljenek engem.” De ha azt hangoztatnád, hogy Isten előtt még sem nyilvánvaló minden, lásd, mégis csak meg van írva (zsolt. 78, 36, 37.): „Szájukkal pedig áltatták Őt és nyelvükkel hazudtak neki; szivök nem volt őszinte hozzá és nem maradtak frigyéhez hívek.” És mégis „megbocsátotta a Legirgalmasabb a bűnt és nem büntetett elpusztítással.” Meg van írva továbbá (Salamon példabeszédek 26, 23): „Színezüst agyagedényen: olyan a lángoló beszédű száj, ha a szív gonosz.”

R. Méir mondta: — Nézd, mily nagyra becsüli a Teremtő a munkát: Az ellopott ökörért a tolvaj, mert az állatot munkájától vonta el, ötszörös kártérítést köteles fizetni; ellopott bárányért, mivel ezt nem munkától vonta el, csak négyszerest. — R. Jochanan ben Zakkaj ezt mondta: — Nézd, mikép őrzi Isten az emberek becsületét! Ellopott ökörért, mivel ez emberi segítség nélkül tud járni, ötszörös kártérítést kell fizetni; bárányért ellenben, mivel ezt vinni kell, csak négyszerest.

Kellemeilen úgy, ha oly tárgyakat lopnak valakitől, amelyeknek használata tilos, ily esetben nincs kártérítési kötelezettség. Ellopott szerződésekért, telekrészekért és megszentelt dolgokért csak az egyszerű érték térítendő meg. Marháért, vadért, madárért, ruháért, gyümölcsért, gazdasági eszközökért és szamar első csikajáért kétszeres kártérítés jár. Igaz ugyan, hogy az utolsónak említett jószág használata tilos, de az esetet úgy értelmezik, hogy később⁶ mégis csak szabad használni az állatot.

Aki ökröt lop s leöli és eladja, ötszörös kártérítést köteles fizetni; bárányért négyszerest, ahogy az Írás mondja: „Őt marhát kell kártérítésül adni az ökörért és négy juhot a bárányért.”

Az előbbieknél rosszabb fajta tolvaj az, aki felebarátjának a fiát lopja el. Az ilyennek büntetése halál.

R. Simeon mondta: Meg van írva Salamon példabeszédeinek (29., 24.) szakaszaiban: „Aki tolvajjal osztozik, gyűlöli saját lelkét; hallja az esküátkot s nem mondja ki.” Hasonló

⁶ Kiváltás után.

az eset, ha valaki látja, hogy felebarátjának házából mindenféle holmival megrakodott ember megy ki s ő kérdezi: — Hallod-e, mit cipelsz te itt? Amaz pedig felel: — Adok neked belőle, ha nem árulsz el. Később találkozik az illetővel az ellopott holmi tulajdonosa s így szól hozzá: — Nagyon kérlek, mondd meg nekem, nem láttad-e, hogy valaki megrakodva kiment a házamból? Emez pedig így felel: — Esküszöm, nem tudok arról, amit mondasz. Az ilyenről szól a mondás: „Aki tolvajjal osztozkodik, gyűlöli a lelkét: hallja az esküátkot, de nem mondja ki.”

Aki pedig ellopózik felebarátjától és elmegy, hogy megtanulhassa a maga fejezetét (a Misnából), még ha ellopózkodó is a neve, a maga üdvösségére cselekszik; az ilyenre illik rá Salamon példabeszédeinek (6., 30.) mondása: „Nem utáltatik meg a lopó, aki lop az ő lelke kívánságának betöltésére, amikor lelke éhezik.” — Végül a gyülekezet előljárójává teszik meg, áldásosan fog a köz javára működni és kárpótol majd mindenért, amennyire csak telik tőle, ahogy a Peldabeszédek további része is mondja (6., 31.): „És úgy kerül, hogy hétannyit is ad kárpótlásul, hogy házában minden javát odaadja. A „hétannyi” szó a Thóra szavait jelenti oly értelemben, ahogy az Írás mondja (zsoltárok könyve 12., 7.): Az Urnak beszédei tiszta beszédek, akárcsak a kohóban hétszer megtisztított ezüst.

Mit kell tenni az embernek, hogy embertársát kiengesztelje?

R. Juda mondja Rabban Gamaliel nevében: Mózes V. 13., 18. szerint „Irgalmasságot ad majd lelkednek és megirgalmaz neked.” Jól jegyezd meg ezt magadnak: Amíg irgalmas szívé vagy, Isten irgalmas lesz irántad. Mihelyt nem vagy irgalmas szívé, Isten sem lesz irántad az.

Ráb ezt mondta: — Ha valaki vétett a felebarátja ellen és aztán megkövette, ámde az nem bocsátott meg neki, hívjon össze az illető egy raj embert és ezek előtt engesztelje a megbántottat. „Tekintsen a férfiakra s szóljon így: hibáztam, az egyenest meggörbítettem s még ez sem volt elég nekem.” (Jób 33., 27). Ha ezt megtette (Jób 33., 28 szerint): „megmentette lelkét a pusztulástól.”

R. Jósze ezt a nyilatkozatot csak abban az esetben tartja alkalmazhatónak, ha az illető nem keverte volt rossz hírbe felebarátját, mert ha ez megtörtént, sohasem nyerhet bocsánatot.

Tiszteletadás a halottaknak.

A Krónikák könyvében meg van írva (II. 32., 33): „És nagy tisztességet tőnek neki (Chizkiának) az ő halála alkalmával.” Ennek jelentése pedig az, hogy sirján iskolává ültek össze (tudós tanítványok). Erről az iskoláról r. Nathan és Mestereink más-más véleményt mondanak. Az egyik szerint ez az iskola három napig, mások szerint hét napig ült együtt. Vannak, akik azt mondják: harminc napig.

Mestereink azt mondták: — Meg van írva: „És nagy tisztességet tőnek neki az ő halálában,” — ez Chizkiára, Juda királyára vonatkozik, mert úgy volt, hogy harminchat-ezren vonultak előtte (koporsója előtt), annyira megtépén ruhájukat, hogy válluk kilátszott. Ez r. Jehuda véleménye. Erre r. Nechemja így szólt hozzá:

— De hiszen a gonosz Achab előtt is így cselekedtek?

— Csakhogy Chizkiának Thóra-tekercset tettek koporsójára, még pedig ily szavakkal: Ez megtartotta, ami ebben írva vagyon.

— De hiszen így szokás most is?!

— Most csak kiviszik (a Thóratekercset), de nem teszik rá a koporsóra. — Mások ezt mondják: Most is tesznek Thóratekercset a (halott) koporsójára, csak nem mondják: Ez (a alatt) megtartotta, (ami benne írva vagyon).

Hogyan vigasztaljon az ember.

Rab Samuel bar Jehudának meghalt a leánya. A Mesterek ekkor így szóltak Ula-hoz: — Jer, menjünk, vigasztaljuk őt. Ez pedig így szólt hozzájuk: — Mit ér neki az efféle babilóni vigasztalás, amely szinte olyan, akár valami istenkáromlás, ha ezt mondják: „Mit lehessen ez ellen tenni?” Ha pedig lehetne tenni valamit, ők mindenesetre megtennék.

Ula egymaga ment el Rab Samuel bar Jehudához és így szólt hozzá: — (Mózes V. könyvében, a 2. rész 9. versében) meg van írva: „És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Ne bánj

Moabbal ellenségesen és ne ingereljed őket haddal.“ Mi jutott vajjon eszébe Mózesnek, hogy illetéktelenül háborút akart indítani ellenük? Bizonyára így következtetett: Ha már a midianitákra vonatkozóan is, akik csak segítségére jöttek Moabnak, a Thóra akként szól: (Mózes IV. 25., 17.): „Ugy cselekedjél mint ellenséggel a midiánitákkal és verjétek meg őket!“, mennyivel inkább áll ez a moabitákra! Ezért szólát hát hozzá a Szent, áldassék az ő neve! ekképen: Nem úgy gondolkodom, ahogy te gondolkodol. Két nemes sarjadékot (galambocskát) fogok belőlük (Moabból és Ammonból) támasztani, Ruthot, a moabita nőt és Naamát, az ammonitát. — Ha tehát a Szent, áldott legyen neve, e két nemes sarjadék kedvéért két nagy nemzetet megkímélt és nem tette őket tönkre, mennyivel inkább tartotta volna életben az én rabbim leányát, ha ez jámbor és méltó lett volna arra, hogy valami jót (jó gyermekeket) hozzon e világra!

Saját telkünk és köztelek.

Mestereink tanítása: Senki saját telkéről köztelekre (azaz utcára, útra) köveket ne takarítson!

Egyszer egy ember a saját telkéről köveket dobált ki a nyílt utcára. Arra jött valami jámbor ember s így szólát hozzá: — „Te oktalan (oktondi!) Miért takarítasz el köveket olyan területről, amely nem a tied, olyanra, amely a tied?“¹

Az oktalan gúnyosan kinevette őt.

Nemsokára aztán a telektulajdonos ember kénytelen volt eladni telkét s amint kiment az utcára, belebotlott a kövekbe, (amelyeket nem rég kirakott volt oda.)

— Most már értem azt a jámbort, kiáltott föl, mennyire helyesen mondta nekem: Miért takarítasz el köveket olyan területről, amely nem a tied, olyanra, amely a tied?!

Görög bölcsesség.

Mestereink beszélnek: Mikor a hasmoneusok² egymás ellen hadakoztak, Hyrkanos benn volt (a városban, Jeruzsálemben) és

¹ A közterület mindenkinek a területe.

² A hasmoneus nemzeti dinasztia id. e. 167—38. uralkodott Izrael fölött. A két testvérnek, Hyrkanosnak és Aristobulosnak trónviszálya Róma útját egyengette.

Aristobulos künn (a városon kívül). A város faláról mindennap egy ládát eresztettek le, amelyben denárok voltak és ebbe a ládába lent megkapták a denárok fejében az arra a napra való két áldozati állatot. Volt ott egy aggastyán, aki járatos volt a görög bölcseségben, ez így szólt az ostromlókhoz: — Amíg azok áldozással foglalkoznak, nem fognak kezetekre jutni!

Másnap reggel a város faláról megint denárokat eresztettek le a ládában, de az ostromlók ennek fejében most sertést tettek a ládába. Amint ez mintegy közepéig ért a falnak, csülkéit beledugta a fal részébe s ekkor Izrael országa négyszáz parasangnyi körzetben megrendült. Ez alkalommal hangzott el az átok arra, aki sertést tenyészt és az olyan emberre (apára), aki fiát görög bölcseségre tanítja. Arról az időről mesélik, hogy az ómer Gaggioth Cerifin-ből jött, és a két kenyér pedig En Zocher völgyéből.

Vajjon tilos hát a görög bölcsesség? Hiszen ismeretes az a hagyomány, hogy Rabbi így szólt állítólag: — Miért beszélnek Izrael országában szíriai nyelven, miért nem beszél a szent vagy pedig a görög nyelvet?² (R. Jósze azt mondta: — Miért beszélnek Babylonban arameus nyelven, miért nem beszél a szent vagy pedig a perzsa nyelvet?)

Felelet: — Más a görög nyelv és más a görög bölcsesség!

— Tilos-e hát a görög bölcsesség? Hiszen Rab Jehuda szerint Sámuel így szólt r. Simeon ben Gamliel nevében: — Jeremiás Siralmainak 3., 51. verse szerint: „Fáj az én lelkemnek az én szemem, városom minden leánya miatt.” Ezer gyermek volt ugyanis az én szüleim házában, ötszázan közülük a Thórát, ötszázan a görög bölcseséget tanulták, s ime, csak én meg atyám bátyjának Ázsiában lakó fia maradtunk meg.³

— Ott másként állt a dolog. A Rabban Gamliel családja közel állt az ország kormányhatalmához (érintkeznie kellett az udvarral), amiképen tanították is: Aki a haját elől egészen lenyirja, az az emoreusok módja szerint tesz, ámde Ptolemeus bar Reubennek megengedték, hogy így nyiratkozzék, mert bejáratos volt az udvarhoz: szintugy szabad volt Rabban Gamliel családjának is görög bölcseséget beszélnie, mivelhogy udvari körökbe járhatott.

² Tehát szabad görögül tanulni.

³ Ebből következik, hogy a görög bölcsesség nem volt tilalmas dolog.

בבא מציעא

Babá Mecia.

Középső Kapú.

A Babá Mecia tulajdonképen a *Nezikin* traktátus második része (Kapuja). Innen is a neve: Középső Kapú.

A Babá Mecia traktátus talált dolgokról, letétekről, adásvételről, kamatról, nyereségről, bérletről, zálogolásról tárgyal. Az első misna azt a jogi kérdést fejtegeti, midőn ketten egyszerre találnak valamit s mindketten maguknak követelik a talált dolgot. A nyereség az árú értékének egyhatodáig terjedhet; ezenfelül tilos. Tilos a kamatszedés, tilos az árak emelkedésére szóló spekuláció. Nem zsidótól azonban szabad kamatra pénzt felvenni, valamint szabad kamatot venni tőle. — Ha valaki munkásokat vett fel oly munkára, melynek későbbi elvégzése károkkal járna, és a munkások vonakodnak munkába állni, úgy ha ezért a bérért más munkások nem kaphatók, a munkamegtagadók költségére új munkásokat vehet fel. — Vis major felmenti az őrizőt, illetve bérlőt a kártérítés kötelezettsége alól.

A traktátus tiz fejezetre oszlik.

Ha talált holmira ketten tartanak számot...

Ha ketten kapnak fel egy kendőt s egyik is, másik is azt mondja: — Én találtam! Vagy pedig egyik is, másik is azt mondja: — Az egész kendő engem illet! — mindegyik megesküszik, hogy felerésznél nem kevesebb az övé, s aztán megosztóznak. Ha azt mondja az egyik: — Egészen az enyém! a másik pedig azt mondja: — Fele az enyém! — az elsőnek meg kell esküdnie, hogy ami őt megilleti, a kendő háromnegyedrésznél nem kevesebb, a másik pedig azt esküszí, hogy az őt illető rész a kendő negyedénél nem kevesebb; az első megkapja a háromnegyedet, az utóbbi pedig a negyedet.

Ha ketten nyargalnak egy állaton, vagy az egyik ül rajta, a másik pedig vezeti és az egyik azt mondja: — Egészen az enyém! s a másik is azt mondja: — Egészen az enyém! — egyiknek is, másiknak is meg kell esküdnie, hogy az állat nem kevésbé mint felerészben az övé s akkor felesbe osztóznak (értékén). Ha azonban megegyeznek, vagy pedig ha tanuk vannak, megosztóznak eskű nélkül.

Ha valaki nyargalás közben megpillantván, talál valamit és azt mondja másvalakinek:

— Add ide nekem azt a dolgot onnan! S ez a másik fölveszi a leletet és így szól: — Magamnak vettem föl! — akkor a talált tárgy az utóbbié; de ha az utóbbi átadja a leletet az elsőnek s csak aztán mondja: — Magamnak vettem föl! — ezzel a kijelentéssel semmit sem mondott.

Ha valaki úgy talál valamit, hogy csak megpillantja és elvágódik rajta, másvalaki pedig odajön eközben és a leletet fölkapja, a lelet azé, aki fölkapta.

Ha valaki látja, hogy ketten szaladnak valami után, amire rábukkantak, például megsántult őz, vagy repülni még nem tudó galambfiókák után és rájuk szól: — Az én földem tulajdonjogot biztosít nekem arra, amit találtatok! e figyelmeztetéssel a leletet magának szerezte meg. De ha az őz rendes módon szaladt, vagy ha a galambok már repülni tudtak, hiába mondja: — Az én földem nekem adja ezeket, — e kijelentéssel semmit sem mondott.

A férfit mindaz megilleti, amit fia vagy leánya, amíg fiatalkoruak még, és amit kanaáni rabszolgája vagy rab-

szolganője, valamint amit felesége talált. De amit nagykorú gyermekei, zsidó szolgái és szolgálói találnak, valamint amit elvált felesége talál, akár ha ennek a kethubát még nem is adta ki, mindaz ezeket illeti meg.

Ha valaki adósleveleket talál s ezek ingatlan javak elzálogosításáról szólnak, ilyen adósleveleket visszaadni nem kell, mert a bíróság az adósságot az elzálogosított javakból behajtaná; de ha az adóslevelekben nincs ily biztosíték lekötvé, vissza kell ezeket adni, mert a bíróság ily vonatkozásban ingatlan javakról nem szed be fizetséget; így mondja r. Méir. A tudósok azonban úgy mondják, hogy egyik esetben sem adja vissza az adósleveleket, mert a bíróság mindkét vonatkozásban ingatlan javakról beszed fizetséget.

Ha valaki válólevelet, felszabadítólevelet, végrendeletet, ajándékozólevelet, vagy adósság kifizetéséről szóló nyugtát talál, nem szabad (annak kezébe, akinek javára szól az irat) odaadni, mert föltehető, hogy aki iratta, utóbb meggondolta a dolgot s akként határozott, hogy nem ad ily levelet. Ámde ha valaki bírói becselőleveleket, élelmezési kötelezvényt, chalice-levelet, megtagadó nyilatkozatot, kiegyezési okmányt vagy egyéb bírósági határozatot talál, az ilyesmit szolgáltatassa vissza.

Ha az ember bőrzacskóba vagy valami táskába tett kötelezvényeket talál vagy olyanokat, amelyek egymásra csavartan vagy egy kötegben akadtak kezébe, az ilyen okmányokat vissza kell adni. — Mit jelent ez: egy köteg kötelezvény? Például három darab, egybekötött. — R. Simeon ben Gamliel azt mondja: — Ha e kötelezvények *ugyanegy* ember kötelezvényei három hitelezője javára, ezeket az adósnak adjuk vissza; ha három adóstól valók s *ugyanegy* hitelező javára szólnak, mindhármát a hitelezőnek adjuk vissza. Ha valaki saját kötelezvényei között talál (idegen) kötelezvényt, de nem tudja, hogyan áll ennek dolga, ott kell tartania Éliás eljöveteleig.¹ Ha valaki ellennyugtát talál (saját követeléseire vonatkozót), ezekhez az okmányokhoz kell igazodnia.

¹ Mindörökre magánál tarthatja.

Vétel és eladás.

R. Jehuda szerint Thóra-tekercek, állat és gyöngy vétele esetén rászedés miatt panasz nem emelhető; Thóra-tekercek esetében azért nem, mert értékük meg nem határozható, állat és gyöngy esetében azért nem, mert a vevő legszívesebben olyat keres, amilyenje már van. R. Jehuda ben Patyra szerint ló, paizs, kard vásárlásakor rászedésről háborus időkben szó sem lehet.¹

Amiképpen tilos a rászedés vétel és eladás dolgában, ugyanígy tilos a szavak révén való rászedés vagy megbántás.²

Sőt az ilyen rászedés nagyobb bűn, mint pénz dolgában csalni, mert a pénzcsalásról az Írás csak ezt mondja (Mózes III. 25. 14.): „Egymást meg ne csaljátok!” De a szavak révén való rászedésről így szól (Mózes III. 25. 12.): „Egymást azért meg ne csaljátok, egyik a másikat, hanem félj a te Uradtól, Istenedtől!” vagyis félni kell attól, aki a csalást tiltotta.

Dicsőség a zsidók Istenének!

R. Simeon ben Setach a lenjével bajlódott (vásárra cipelte, hogy némi pénzre tegyen szert). Tanítványai ekkor így szóltak hozzá:

— Rabbi, ne bajlódjál így, veszünk neked teherhordó szamarat, hogy ne kelljen így fárasztanod magad. — S elmentek és vettek neki szamarat valami szaracénustól és a szamár nyakában gyöngyszem csüngött. Szóltak a rabbihoz:

— Most már nem kell úgy bajlódnod többé!

A rabbi pedig így válaszolt:

— Miért mondjátok ezt?

— Mert szamarat vettünk neked. A szaracenus adta el és gyöngyszem függ a szamár nyakán

— Tudja-e vajjon a szamár volt tulajdonosa ezt?

— Nem.

Ekkor a rabbi így szólt hozzájuk:

— Menjetek és vigyétek vissza neki (a drágagyöngyöt). Mit gondoltok? Azt hiszitek hát, hogy Simeon ben Setach po-

¹ Mert háborus időkben nagy kelendőségűek, már pedig a kereslet mindig fokozza az értéket.

² A héberben rászedésre és megbántásra is ugyanegy szó van.

gány és erőnek erejével meggazdagodni szeretne? Nem, r. Simeon ben Setach inkább azt akarja, hogy így szóljanak az emberek: — Dicsőség a zsidók Istenének! Több ez neki a világ minden kincsénél.

Honnan, mily előzményekből tanulta r. Simeon ben Setach ezt a viselkedést? R. Chaninától. A régi rabbinusok egykor háboru idején egy véka búzát vettek meg katonáktól s ebben a búzában egy tekercs denárt találtak, amelyet visszaadtak az eladónak. Ezek így kiáltottak fel: — Dicsőség a zsidók Istenének!

Abba Hosajahoz, a tirja-i fürdőshöz, betért egyszer egy királyasszony, hogy megfürödjék s ez alkalommal ékszereiből ott felejtett néhány drágaságot, amelyet a fürdős aztán megtalált. Visszavitte a királyasszonynak.

— Tartsd meg, — mondta a királyasszony, — az én szememben csekély értékűek, van nekem értékeesebb is elég.

— De a Thóra rendeli visszaadnom, — felelt a fürdős. A királyasszony erre így szólt:

— Dicsőség a zsidók Istenének.

R. Samuel, Susarte fia, Rómába érkezett. Az ottani királyasszony elvesztette volt az ékszerét, amelyet r. Samuel megtalált. A királyasszony az egész országban kihirdettette, hogy aki az elveszett ékszert harminc napon belül visszahozza neki, nagy jutalmat fog kapni; ha az ékszer megtalálója csak e harminc napon túl jelentkezik, fejével fog lakolni. A rabbi a megtalált ékszert nem adta vissza a harminc napon belül, hanem csak a harminc nap elmúltával. A királyasszony megkérdezte, hogy talán nem volt az országban? A rabbi azt mondta:

— Dehogyan is nem!

— Nem hallottad hát, amit kihirdettettem?

— Hallottam!

— Miért nem hoztad hát vissza az ékszert a harminc napon belül?

— Hogy senki se gondolhassa: csupán a büntetéstől való félelem miatt és nem Istenfélő érzésből cselekedtem.

S szólt a királyasszony: — Dicsőség a zsidók Istenének!

Macedóniai Sándor csodálkozik egy bíró ítéletén.

Macedóniai Sándor meglátogatta volt Kasi királyát (Indiában), aki sok aranyat és ezüstöt mutatott neki.

— Nem azért jöttem én ide, hogy aranyadat s ezüstödet lássam, — mondta Sándor — hanem hogy erkölceiteket, igazságszolgáltatástokat megismerjem.

Miközben még így beszélgettek, jött egy ember egy másik emberrel, akinek földjét megvette volt mindenestül, ami ezen a földön található. Talált pedig a földön lévő trágyában kincset és így szólt most:

— Megvettem a trágyát, de nem a kincset, amely ebben a trágyában rejtett. Ez a kincs az eladót illeti.

— Én neked a trágyát úgy adtam el, mindenestül, ami benne van, — felelt az eladó.

Mialatt így vitáztak egymással, Kasi királya így szólt az egyikhez:

— Van-e fiad?

— Van, — felelt ez.

Erre a király így szólt a másikhoz:

— Van-e leányod?

— Van, — felelt ez.

— Akkor hát házasodjanak össze — folytatta a király — és a kincs legyen az övék.

Sándor ekkor kacagásra fakadt.

— Miért nevezsz? — kérdezte a király. — Nem jól ítélkeztem talán? Ha nálatok fordulna elő ily eset, vajjon hogyan igazítanátok el ti azt?

— Mink — felelt Sándor — mind a két embert kivégeztetnénk, a kincs pedig a királyra szállna.

— Hát ennyire szeretitek az aranyat?

A király aztán nagy lakomás asztalt terítettett és aranyból formált kenyeret és aranyból való jércepecsenyét hordatott föl.

— Hát vajjon aranyat egyem én? — kérdezte Sándor.

— Különös ember vagy te — mondta a király. — Nem eszitek meg az aranyat és mégis annyira szeretitek!

A kamattilalom különféle fajtái.

Misna: Mi a kamat, mi a szaporulat?¹

Mi a *kamat*? Ha valaki egy szela-t² öt denárért kölcsön ad, vagy két szela ára búzát három szela áráért, mivelhogy nyomorgat (harap). Mi a *szaporulat*? Ha valaki szaporulatot ér el terményárúval. Hogyan? Megvett valakitől egy arany denáron³ egy kor búzát, amelynek ára ekkor ennyi. A buza ára azonban harminc ezüst denáryira emelkedik. Ekkor az illető (az eladó) így szól a másikhoz (a vevőhöz): add vissza a búzámat, mert el akarom adni, hogy bort vehessek az árán; amaz azonban így szól hozzá: nézd, tekintsük úgy, hogy búzádat harminc denáron adtad el nekem s az a bor énnálam rendelkezésre áll. De bora ennek az embernek nincsen.

Ha valaki kölcsönt ad valakinek, ne lakjék annak házában ingyen, sem pedig a megszabott bérnél olcsóbbért ne akarjon lakni nála, mert ez szaporulat.

Gemara: R. Janai azt mondta: *Szaporulat* az, ami a törvényszék útján térül vissza.⁴ Megkérdezték R. Jochanantól: — Lehetséges-e hát, hogy bírák ítélete útján szaporulat visszatérül? R. Jochanan így felelt: — Ha minálunk tárgyalódik le ez a dolog, Palesztina nagyjainak bizony semmi tennivalót nem hagyunk. R. Jochanan azonban ráhagyja, hogy váltó (amelyben szaporulat van kikötve) az ember felebarátját nem kötelezi. (Tehát eltéphető.) Mindazonáltal azt is mondja r. Jochanan, hogy akinek kezében ily váltó van, követeléséhez ragaszkodhatik.

Egy boraithában ez áll: Ha izraelita izraelitának szaporulatra kölcsönt adott, sem a tőkét, sem a szaporulatot nem szokás követelni. Ez r. Méir nyilatkozata; a bölcsek azonban ezt mondják: A tőkét követelni szokták, csak a szaporulatot nem. Meg van írva ugyanis (Mózes III. 25., 37.): „Ne adjad annak uzsorára pénzedet és nyereséggel ne adjad neki a te gabonádat.” Ebből csak annyit tudok: kamatot pénz után,

¹ Vesd össze Mózes III. 25, 27. tartalmával.

² Egy szela = négy denárral.

³ Egy arany denár = 25 ezüst denár.

⁴ Aminek visszatérítése bírói ítélettel kierőszakolható.

nyereséget termény után; de honnan tudom, hogy kamatot termény után, nyereséget pénz után?⁵ Ezért van megírva: (Mózes III. 25., 36.): „Ne végy tőle kamatot, vagy nyereséget.” Kamat a nyereséggel, nyereség a kamattal tehát egyértelmű. Kamat a pénz után ugyanaz, mint nyereség a pénz után. Nyereség a termény után ugyanaz, mint kamat a termény után.

„Buzát vásárolt tőle” .. stb. R. Ba bar Kahana ezt mondta: — Ez az az ár, amelyet a világ jónak talál (méltányos ár); aki kevesebbet kap ennyiért, (egy kornál kevesebbet egy arany denárért) rosszul járt az a vevő. Aki többet ad ennyiért, rosszul járt az az eladó.

„S ekkor így szól amahhoz: add vissza búzámat, el akarom adni” stb. Mi réven jut birtokába?⁶ R. Nachman ben Jakob ezt akarta mondani: — Az ember köteles felebarátjának azt a tárgyat, amelynek vételárát megkapta felebarátjától, ennek átadni.

„Ha valaki valakinek kölcsönt ad.” Valaki denárokat adott kölcsön felebarátjának. Ez pedig lakást adott házában az illetőnek s (aztán) így szólt hozzá: — Fizesd meg a házbért! Amaz így felelt: — Add meg denárait! Az ügy r. Ba bar Mina elé került. Ekkor ez így szólt hozzá (a hitelezőhöz): — Bizonyos voltál-e hát arról, hogy ami tetszett neked, szabad is?

Egy boraithában ez áll: Vannak dolgok, amelyek nyereséget jelentenek és mégis megengedettek. Hogyan? Valaki például megveszi felebarátja váltóit csekélyebb áron és felebarátjának kölcsönét csekélyebb áron, ez esetben nem kell nyeresége miatt gondolkodóba esnie. Viszont van dolog, mely nem nyereség, és mégis meg van tiltva, nyereségnek csellel való megszerzése miatt. Hogyan? Így szólt felebarátjához: — Adj (adj kölcsön) nekem egy szela-t. Erre ezt mondja a másik: — Csak egy kor buzám van, vidd el.⁷ Ez aztán visszaveszi tőle a kor buzát 24 ezüst denárért. Ez nem kamat ugyan, de tilos, mert kamatnak csellel való megszerzése.

⁵ Vagyis: hogy mind termény — mind pénzkölcsön esetén, ha akár ezt, akár azt haszonra adjuk, mind a két tilalom ellen vétünk.

⁶ A megígért bornak! hiszen pénzt ekkor nem ad!

⁷ Elviszi s eladja huszonöt ezüst denárért.

Szavakkal való bántás.

Mestereink tanították: — Meg van írva (Mózes III. könyve 25. fejezetének 17. részében): „Az ember az ő felebarátját meg ne nyomorítsa“. Az Írás ebben a szavakkal való bántásra céloz.

— Azt mondod, szavakkal való bántásról van itt szó, de talán még sincs ez így, hanem pénzdolgokban való csalást (megtévesztést) kell érteni?!

Csakhowy mivel meg van írva (Mózes III. 25. 14.): „Mikor annakokáért eladó marhát eladtok felebarátotoknak, vagy vesztek a ti felebarátotoktól, egymást meg ne csaljátok!“ — a pénzdolgokban való csalás kérdését az Írás már letárgyalta. Hogyan magyarázzam tehát e szavakat: „Az ember az ő felebarátját meg ne nyomorítsa!“? Ez csak szavakkal való megbántásra vonatkozhatik.

— Hogyan például?

— Bűnbánó emberhez ne szóljon senki így: — Gondolj előbbi tetteidre! Ha valaki prozeliták¹ fia, senki se szóljon hozzá ekképpen: — Gondolj apáid tetteire! Ha prozelita valaki és eljön, hogy Thórát tanuljon, nem szabad így szólni hozzá: — Az a száj, amely dögöt, hulladékot, undokságokat és férgekét evett, az jön most ide, hogy Thórát tanuljon, Thórát, amely a Mindenható szájából eredt? Ha fájdalmak jönnek az ilyen emberre, ha betegség lepi meg, vagy ha fiait kell eltemetnie, senkise szóljon olyan módon hozzá, ahogyan Jóbbal beszéltek barátai (Jób IV. 6, 7.): „Avagy nincsen-e helyén a te istenfélésed, reménységed, várásod és a te utaidnak tökéletessége? Emlékezzél meg, kérlek, kicsoda volt olyan, aki ártatlan lévén, elveszett volna és hol töröltettek el az igazak?“

Ha számárhajcsárok szénát kérnek az embertől, ne mondja nekik: — Menjetek N. N.-hez, az elad szénát, holott tudja az így felelő, hogy az illető sohasem foglalkozott széna-eladással. R. Jehuda továbbá így nyilatkozik: — Vásárlásra se vesse szemét senki, akinek nincs pénze, mert lásd, az ilyesmi a szívre tartozik és mindenről, ami a szívre tartozik, meg van írva (Mózes III. könyve 25. részének 17. versében): „Félj a te Istenedtől!“

¹ Zsidó hitre tértek.

R. Jochanan így szólt r. Simeon ben Jochai nevében: — Szavakkal való csalás (megbántás) nagyobb bűn, mint pénz dolgában való csalás (megtévesztés), mert amannak esetében meg van írva: „Félj a te Istenedtől!” az utóbbinak esetére pedig nem mondja az Írás: „Félj a te Istenedtől!” R. Eleázár mondja: — Az első eset az illetőnek személyét érinti, a második ellenben csak vagyonát. R. Sámuel bar Nachman mondotta: — Ez megtéríthető, az ellenben nem téríthető meg.

Tudósok villongása.

Ott¹ tanították: — Ha lány téglát vág el az ember és homokot szór az elvágott darabok közé, a téglarészek r. Eliezer szerint tiszták, a bölcsek szerint ellenben nem tiszták. És ez az Achnai² kályhája. Miért nevezték Achnainak? R. Jehuda így szólt Sámuel nevében: — Mert szavakkal (azaz törvényekkel vagy vitázással) úgy körülövezték, akárcsak a kigyó, és tisztátalannak mondták.

Hagyományban van: — Ezen a napon r. Eliezer a világ minden ellenvetésével (vagyis minden elképzelhető ellenvetéssel) védekezett, de ellenvetéseit nem fogadták el. Ekkor aztán így szólt hozzájuk: — Hogy a szabály (halacha) akként értendő-e, ahogyan én mondtam, döntse el ez a Jánoskenyérfa. Erre a Jánoskenyérfa Eliezer közeléből eltávolítódott száz rőfnyire. Némelyek szerint négyszáz rőfnyire. Azok pedig (a tudósok) így szóltak Eliezerhez: — A Jánoskenyérfával nem bizonyít az ember.

Ekkor ujfent így szólt hozzájuk: — Hogy az a szabály akként szól-e, ahogyan én mondtam, döntse el ez a csatorna. A csatorna ekkor onnan hátrább húzódott. Ők pedig így szóltak Eliezerhez: — Csatornával nem bizonyít az ember.

Újra szólt hozzájuk ekképpen: — Hogy az a szabály akként szól-e, ahogyan én mondom, döntsék el iskolánk falai. Az iskola falai ekkor félrehajoltak, majdnem hogy bedőltek. Ekkor r. Józsuá rájuk ordított, ezt mondván: — Ha a bölcsek (tudósok) tanítványai egymással a szabály (a halacha) felől vitáznak, nektek mi közötök ehhez? A falak ekkor ugyan nem

¹ Lásd: Kelim V. 10. és Berach. fol. 19a.

² A tulajdonos neve, mint pl. Ben Dinai kályhája.

döltek be r. Józsva tekintélye kedvéért, de vissza sem egyenesedtek r. Eliezer tekintélye kedvéért. Még most is félrehajoltan állnak.

Ekkor r. Eliezer megint így szólt hozzájuk: — Hogy az a szabály akként van-e, ahogyan én tanítom, szálljon alá ennek eldöntése az égből. Égi hang erre a következő szavakat mondta: — Mi bajotok van r. Eliezerrel, hiszen a szabály (halacha) mindig az, aminek ő tanítja. R. Józsva ekkor sarkára állt és így szólt (Mózes V. 30., 12. szerint): „Nincs az fönn az égből!” R. Jeremia szerint ennek a jelentése ez: A Thórát már a Szináj hegyén megkaptuk. Már nem égi szózatra hallgatunk, mert hiszen a Szináj hegye óta meg van írva a Thórában (Mózes II. 23., 2. szerint): „A többség után kell igazodni.”

R. Nathan találkozott Elia prófétával, megkérdezte:

— Hogyan viselkedett a Szent — áldott legyen neve! — abban az órában? Elia így felelt: — Nevetett s így szólt: „Az én gyermekeim legyőztek engem! Az én gyermekeim legyőztek engem!”

Eliezer esetéről még így emlékszik a monda: Ezen a napon minden vallástörvényileg tisztát, amit Eliezer tisztának mondott, egybehordtak és elégettek. Aztán szavazásra vetették sorsát és kiközösítették Eliezert.

És szóltak: — Ki megy el hozzá, ki mondja ezt meg neki? Ekkor r. Akiba így szólt hozzájuk: — Hadd megyek én, mert netalán olyan ember menne, aki nem méltó e föladata s megeshetnék, hogy egész világot döntene romba.

S mit csinált r. Akiba? Fekete ruhát öltött, egészen feketébe burkolódzott s r. Eliezer előtt jó négy rőfnyi távolságban ült le. R. Eliezer ekkor így szólt hozzá: — Mondd, Akiba, ugyan miben különbözik a mai nap a többitől? Ez így felelt: — Rabbi, úgy rémlik nekem, mintha társaid elszakadnának tőled. Erre r. Eliezer is megszaggatta ruháját, levetette saruját, odahagyta (székét) s leült a földre. Szeméből folyt a köny.

És a világot ekkor büntetés sujtotta, elpusztult harmada olajbogyó-termésének, harmada búzájának s harmada az árpájának. Mondják némelyek: még a tészta is megromlott az asszonyok kezében. S a hagyomány szerint: nagy csapás érte

aznap ott a vidéket, mert minden olyan hely, amelyre Eliezer a pillantását rávetette, elégett.

Rabban Gamliel egy hajón volt éppen s egyszerre nagy vihar kerekedett s elsüllyedéssel fenyegette a hajót. És szólt Gamliel: — Ugy rémlik, ez a veszedelem csak r. Eliezer ben Hyrkanos miatt környékez engem. S fölkelt és így imádkozott:

— Ura e világnak! Nyilvánvaló és ismeretes az Te előtted, hogy amit én tettem, azt nem az én dicsőségem, sem atyai házam dicsősége érdekében nem tettem, hanem a Te dicsőségedre, hogy Izraelben a pártos viták ne sokasodjanak! És ekkor a tenger vihara megcsillapodott.

Ema Salom, — r. Eliezernek a felesége, — rabban Gamlielnek a testvére volt. — Az elmondott esemény óta nem engedte, hogy r. Eliezer arcraboruljon (a Tachnun-imádság elmondása végett.) Egyszer éppen ujhold napján (a hónap elején) elvétette a dolgot, teljes (hónapot) gondolt csonka³ helyett, — mások szerint valami kéregető szegény jött az ajtóra s ennek az asszony kenyeret adott ki — és amint visszafordult, ott találta urát arcraborultan. Így kiáltott fel: — Megölted a bátyámat! Erre harsonaszó hangzott (jajkiáltás) rabban Gamliel házából, hogy Gamliel meghalt.

R. Eliezer megkérdezte az asszonyt: — Honnan tudtad? Felesége így felelt: — Még nagyapám házából szállt rám a mondás: Minden kapu zárva, csak a megbántás kapui nem.

Arról a kötelességről, hogy pénzt csak kamat nélkül szabad kölcsön adni.

Rab Jósze tanította: — Olvassuk (Mózes II. 22., 24.): „Ha népemnek, veled együtt lakó szegénynek pénzt adsz kölcsön...” Ha népemről van szó s valami bálványimádóról, akkor az én népem az előbbrevaló; ha szegényről és gazdagról van szó, akkor a szegény az előbbrevaló; ha a te szegényeidről és városod szegényeiről van szó, akkor a te szegényeid az előbbrevalók; ha a te városod szegényeiről s

³ Ujhold napján a Tachnun-imát nem szokták elmondani. Ema Salom azt hitte, hogy a hónap csonka (csak 29 napos) és hogy már ujhold napja van. De a hónap 30 napos volt és ujhold napja csak másnap következett,

valamely más város szegényeiről van szó, a te városod szegényei az előbbrevalók.

Fentebb így mondtuk: — Ha az én népemről és valami bálványimádóról van szó, az én népem az előbbrevaló; hiszen ez csak magától értetődő! Rab Nachman így válaszolt: Rab Huna mondta volt nekem: meg kellett említeni, hogy még ha olyan bálványimádóról van is szó, aki kamatot ajánl és másrészt olyan izraelitáról, aki nem fizet kamatot, még akkor is az izraelita az előbbrevaló.

Rab Jósze ezt mondta: — Jer s lásd elvakultságát azoknak, akik kamatra adnak kölcsön pénzt! Ha valaki a cimboráját gonosztevőnek nevezi, ez életre-halálra ront neki! Ezek azonban tanukat hoznak, íródeákokat, tollat, tintát és irkafirkálnak és odanyomkodják pecsétjüket: N. N. megtagadta Izrael Istenét!

Tudunk ilyen hagyományról is: R. Simeon ben Eleázár mondja: Akinek pénze van és ezt kamattalan kölcsönül adja, arról az Írás így szól (15. zsoltár 5.): „Pénzét nem adja kamatra és ártatlan ellen való megvesztegetést el nem fogad. Aki így cselekszik meg nem inog soha!” Ebből megtanulhatod: Aki kamatra ad kölcsönt, annak javai tönkre mennek.

— De hiszen látjuk, hogy olyan ember javai is tönkre mennek, aki nem kamatra ad kölcsönt? R. Eliezer erre ezt mondta: Az ilyenek tönkremennek ugyan, de megint meggyarapodnak, amazok ellenben tönkremennek és nem gyarapodnak meg újra.

Olvassuk (Jób I., 13.): „Látván a hűtlenekeket, vajjon miért hallgatsz, midőn a gonosztevő elnyeli azt, aki igazabb ő nála?” Erre Rab Huna megjegyezte: — Ő nála igazabbat elnyel ugyan, de egészen igazat nem nyel el.

R. Chija nagysága.

Res Lakis a Mesterek sirját megjelölni járt, de amint R. Chija sirüregéhez érkezett, ez eltűnt szeme elől. Lelke megbágyadt ezen (elszomorodott) s így szólt: — Ura e világnak! bizonyára nem vitáztam oly éleselméjűen a Thóráról, miként ő? Ekkor mennyei hang ily szavakat hallatott: — Te ép oly éleselméjűen vitáztál a Thóráról, miként ő, de nem terjesztetted el annyira a Thórát, mint ő.

Egyszer r. Chanina és r. Chija vitatkoztak egymással s r. Chanina így szólt ekkor r. Chijához: — Velem akarsz te vitatkozni? Ments Isten! Ha a Thóra valamikor feledésbe merülne Izraelben, vitámmal én feltámasztanám. R. Chija pedig így szólt R. Chaninához: — Velem akarsz te vitatkozni, aki elintéztem, hogy a Thóra Izraelben ne merülhessen feledésbe? Mert mit teszek én? Szertejárok és vetem a lent, kötök hurkokat (hálókat) és fogok velök gazellákat, a gazellák húsát árva éledelül adom, bőrből pergamentet csinálók és ezekre a pergamentekre ráírom a Thóra öt könyvét, aztán hat gyermeket megtanítok a Misna hat rendjére és ezt mondom nekik: — Addig is mig visszatérek, tanítsátok egymást az Írás igazságaira és kérdezzétek egymást a Misnából. Ez teszi, hogy a Thóra Izraelben nem merülhet feledésbe! — Ez az, amit Rabbí mondott: — Mily dicsők is Chija cselekedetei! Megkérdezte ekkor tőle r. Ismael bar r. Jósze: Talán még a te cselekedeteidnél is (dicsőbbek ezek?) Felelt neki ez: — Úgy van! Erre amaz: — Még az én atyáménál is (dicsőbbek ezek?) Mire ez (Rabbí): — Ments Isten! Ilyesmi nem fordul elő Izraelben. (Ne mondjon senki ilyet!)

R. Zeira beszélte: — Tegnap megjelent nekem r. Jósze bar r. Chanina s én így szóltam hozzá: — Kinek szomszédságában ütötte föl sátorodat (a Paradicsomban)? Ő pedig így felelt nekem: — R. Jochanan szomszédságában. — Hát r. Jochanan kinek a szomszédságában ütötte fel sátorát? R. Janai szomszédságában! Hát r. Janai kiében? R. Chaninaéban. És r. Chanina? R. Chija szomszédságában. Ekkor azt kérdeztem tőle: — Hát r. Jochanan nem r. Chija szomszédságában ütötte föl sátorát? S ő így felelt: — Arra a helyre, ahol tüzes nyilak és világító szikrák hullnak, ki fogja beengedni bar Napchat (a kovácsot, vagyis r. Jochanant)?¹

R. Chabiba ezt mondta: r. Chabiba bar Surmaki beszélte: — Láttam egyszer Mestereink egyikét, akihez Elija (próféta) járt szokott volt; reggelenként mindig jó volt a szeme, de esténként olyan, mintha tűz perzselte volna ki. Ekkor így szóltam hozzá: Miért van ez? Ő azt mondta nekem, hogy így szólt Eliához: — Mutasd meg nekem a Mestereket, amikor a meny-

¹ Értelme: R. Chija annyira jelentékeny ember, hogy mellette r. Jochanan fölsleges.

neyi tanácskozáásra föl mennek majd. Ekkor ezt mondta nekem: — Mindent megnézhetsz, csak r. Chija ülőhelyére ne nézz! — Mi a jelük? — Mindegyikkel egy-egy angyal megy, ha föligyekeznek és ha leszállanak, éppen csak r. Chija széke jár magától föl is, le is. Én nem birtam erőt venni lelkemen és rápillantottam. Két nagy szikra pattant elő ekkor és csapott le rám (tulajdonképen: arra az emberre) és elvakította a szemeimet. Másnap reggel elmentem és barlangjában elborulva így szóltam: — „Mindig tanulmányoztam az ur² misnajothját” — és meggyógyultam.

Elija gyakran szokott volt eljönni Rabba elmélkedő ülésre (akadémiájára). Egyszer, éppen újhold napján, késétkésétt és el sem jött (a kellő időre). Eljövén, megkérdezte tőle: — Miért késétt az ur? Ez pedig így felelt: — Ábrahámot támogattam fel, megmostam kezét és amint imádságát elvégezte, újra lefektettem, éppúgy Jiczhakot és Jákobot is.

(Kérdi a Talmud:) — Miért nem támogatta fel egyszerre valamennyiöket? — Az a hit járja, — feleli, — hogy oly buzgón imádkoznának, hogy együttesen még a Messiást is ideje előtt ide idéznék majd.

Ekkor Rabbi megkérdezte: — Van-e hozzájuk fogható ezen a világon? — Van! — felelt ő, — r. Chija és a fiai. Ekkor Rabbi bőjtölést rendelt és meghagyta, hogy r. Chija meg fiai (a szent frigyszekrény elébe előimádkozókul) leszálljanak. Amint (előimádkozásul) ezt mondta: „Az Ur zúgatja a szelet”, zúgni kezdett a vihar. Amint ezt mondta: „Az Ur hullatja az esőt”, esni kezdett és amint mondani kezdte: „Aki a holtakat megeleveníti”, akkor megrendült a világ. Erre szó hangzott az égből: — Ki tárta föl a világon a titkokat? S a felelet ez volt: — Elija. Megidézték ekkor Eliját és megverték hatvan lángcsapással. Azután visszatért és tüzes medveként jelent meg nekik, közéjük állt és szétkergette őket.

Többféle pénzpör eldöntése.

Kérdés. Mirevaló ez a kétszeres kijelentés (a Misnában): az egyik ember ezt mondja: „Én találtam (a kendőt)”, a másik pedig így szól: „Én találtam!” Az egyik azt mondja: „Az

² A te misnagyűjteményedet; Rabbi végleges törvénygyűjteménye mellett r. Chijjáé is nagy becsben állt.

egész az enyém!” A másik is azt mondja: „Az egész az enyém!” Csak az egyik kifejezést kellene talán idézni? *Felelet:* A kifejezés (valóban) csak egy, tudniillik az egyik ember így szól: „én találtam”, (tehát) „az egész az enyém!” És a másik is azt mondja: „én találtam”, (tehát) „az egész az enyém”. — *Kérdés:* Álljon tehát csak így: „Én találtam”, — hiszen akkor is mindenki tudhatja, hogy a megtalálói az egész? — *Felelet:* Ha csak ezt mondanánk: „én találtam”, akkor arra lehetne gondolni, hogy vajjon mit jelent: „én találtam”. Én megpillantottam — és az illető, noha nem jutott még kezébe a tárgy, pusztá megpillantás révén megszerezte volna! Azért van ez a mondás is: „Az egész az enyém!” hogy pusztá megpillantás révén meg nem szerezheti.

Kérdés. De vajjon hogyan gondolhattad volna, hogy „megtalálás” csak „megpillantást” jelent?! Hiszen Rabanai tanította: a Biblia (Mózes V. könyve 22. fejezetének 3. része) eme kifejezése: „És te megtaláltad” azt jelenti: „A te kezedbe jutott.” *Felelet.* Ugy van, a bibliabeli megtalálás ezt jelenti: „A te kezedbe jutott.” De a Tanna (a Talmudban) azoknak az embereknek közönséges nyelvén beszél, akik (határozatlanul) mihelyt valamit meglátnak, azt mondják: megtaláltam. És noha a tárgy még nem jutott kezébe az illetőnek, e szerint azt már mintha pusztá megpillantás révén megszerezne! — Ezért van a másik kijelentés: „Az egész az enyém”, hogy pusztá látás révén a tárgy meg nem szerezhető.

Kérdés. De ha már „az egész az enyém” kijelentést használják, talán szükségtelenné válik az „én találtam” kifejezés? *Felelet.* Ha csupán ezt használnák, hogy „az egész az enyém”, akkor azt mondanák ezzel: ha valamely más helyén (a talmudnak) az „én találtam” kifejezést használják, (ebből levezethetem) hogy az ember már pusztá megpillantás révén birtokába jut a tárgynak; ezért van (előbb) „találtam” és aztán „az egész az enyém,” hadd lehessen ebből a fölösleges kifejezésmódból kiérteni, hogy pusztá meglátás révén semmi sem szerezhető meg.

Kérdés. Mikép állítható azonban, hogy mind a két kifejezés („találtam” és „az egész az enyém”) ugyanegy! Hiszen ott van (világosan) „az egyik ember” és „a másik”, tudniillik: az egyik ember azt mondja: „én találtam,” s a másik em-

ber azt mondja: „én találtam“; az egyik mondja: „az egész az enyém“ stb! *Végső felelet.* Azért mondja r. Papa vagy r. Simi, az Asi fia, avagy mint mások hiszik, Kedi: Az első kifejezés a találásról beszél, a második kifejezés pedig a vételről és eladásról. És mind a kettő (a „találtam“ és „az egész“ kifejezés) szükséges, (hogy említessék.) Mert ha (pusztán) a találásról esett volna szó, azt hihetné az ember, hogy Mestereink csak a *találás* esetére rendeltek eskübizonyítékokat, mert az illető (találó) megengedettséget (könnyítést) hitet el magával; így gondolkodik: hisz a társamnak tulajdonképpen nincs is kára, hadd menjek hát oda, hogy én is megfogjam a kendőt s megosztózzam vele; ámde vételről és eladásról, aminek esetében ilyenképen nem okoskodhatik, akként kellett volna vélekednem, hogy nem! (esküdni nem kell!) (Azért említődik vétel és eladás!) Aztán meg, ha vételt és eladást tanítottak volna, így szóltam volna: ez esetre a Mesterek esküt rendeltek, mert az illető bizonyos megengedettséget (könnyítést) hitet el magával így okoskodván: a társam pénzt adott, én is adtam pénzt, most *én* *nekem* kell a ruha, hadd vegyem hát meg, a társam pedig ne röstelje a fáradságot, menjen s vegyen magának másikat; de találás esetén, ahol ilyesmi még sem járja, azt hihette volna az ember, hogy az illetőnek nem kell esküdnie! Azért szükséges mind a két kijelentés.

Talmudi kamattilalom.

*Misna: És mi a nyereség? Ha valaki terménnyel nyereséget szerez. Hogyan? Buzát vett valakitől, kor-ját egy aranydenáron stb.*¹

R. Eleázár szerint a megállapított nyereség a bíróság révén térítettik vissza,² a nyereség pora ellenben nem. R. Jochanan szerint a megállapított nyereség sem térül vissza a bíróság révén. R. Jiczhak szerint r. Jochanan véleményének az alapja ez: Az Írásban (Ezekhiel könyve 18. fejezetének 13. részében) ez áll: „Uzsorára ad és többet vészen; vajjon él-e ez? Nem él, mindezeket az utálatosságokat cselekedte.“ Ha-

¹ De közben a búza ára fölmegey.

² A bíróság visszatérítésre kötelezi a nyereségszerzőt.

lálra igenis, való, de visszatérítésre a bíróság nem kényszerítheti. *R. Ada bar Ahaba* szerint (r. Jochanan véleményének ez az alapja): — Mózes III. könyve 25. fejezetének 36. része szerint: „Ne végy ő tőle uzorát vagy többletet, hanem félj a te Istenedtől”. Istentől féljen, (ez az érzés tarltsa őt vissza ettől a tettől), de visszatérítésre a bíróság nem kényszerítheti. *Rabba* szerint (r. Jochannannak) magától értetődő Ezekhiel könyve 18. fejezetének 13. részében ez: „Halállal hal meg és az ő vére ő rajta lészen”. Azok, akik kamatra adnak kölcsönt, ugyanolyanoknak tekinthetők, amilyenek azok, akik vért ontanak. Ahogyan azok, akik vért ontanak, nem téríthetik vissza a kiontott vért, úgy nem kényszeríthetők visszatérítésre azok sem, akik kamatra adnak kölcsönt. *R. Nachman bar Jiczhak* szerint r. Eleázár véleménye ezen alapul: — Az Írásban (Mózes III. könyve 25. fejezetének 36. részében) ez áll: „Hogy megélhessen melletted a te atyádfia”. Szolgáltasd vissza neki (a nyereséget), hogy élni tudjon. Ámde hogyan magyarázza r. Jochanan ezt a mondatot: „Hogy melletted megélhessen?” Oly esetre vonatkoztatja, amilyen a barajthában említett következő eset: Ketten utaznak. Az egyiknek ivóedénye van s vize. Ha mindketten isznak, mindkettőjüknek meg kell halniok; de ha csak az egyik iszik, ez eljuthat az emberlakta vidékre. Bar Petora fejtegette: — Jobb, ha mindketten isznak s meghalnak, semhogy az egyik a bajtársa halálát lássa. Jött aztán r. Akiba s ezt tanította: — Meg van írva: „Hogy a te atyádfia *melletted* megéljen”, a te életed a bajtársadénál előbbre való.

Pogány és zsidó jogtétel egybevetése.

R. Szafra mondta: — Minden oly esetben, amikor az ő (a nem-zsidók) törvényei szerint bírói kényszer alkalmazása szokásos, hogy az adós a hitelezőnek megfizessen, a mi törvényeink szerint is bírói kényszert szokás alkalmazni, hogy az adós a hitelezőnek megfizessen; de mindig oly esetben, amikor az ő törvényeik szerint nem szokás bírói kényszert alkalmazni, hogy az adós a hitelezőnek megfizessen, a mi törvényeink szerint sem szokás bírói kényszert alkalmazni, hogy az adós a hitelezőnek megfizessen. Abaji azonban így

szólt r. Józsefhez: — Általános alapelv lenne ez? Lásd, szeá-t szea-ért!¹ Ebben az esetben az ő törvényeik szerint birói kényszert szokás alkalmazni, hogy az adós (a szeát, még ha most már drágább is), a hitelezőnek visszaadja, a mi törvényeink szerint ellenben nem szokás birói kényszert alkalmazni, hogy az adós a hitelezőnek ezt megadja.² R. József így válaszolt: — Azok (a nem-zsidók) jogi felfogása szerint (a kölcsönadott szea) megőrzés végett rábizott tárgyképen került (az adós) kezébe.

Rabina ezt mondta r. Asinak: — Ime, levonás nélkül³ való zálog! Ily esetben az ő törvényeik szerint birói kényszert szokás alkalmazni, hogy az adós (a szántóföld termését) a hitelezőnek kiadja; de a mi törvényeink szerint birói kényszert nem szokás alkalmazni, hogy a hitelező az adósnak ezt visszaadja.⁴ Asi így felelt: — Azoknak (a nem-zsidóknak) jogi felfogása szerint (a szántóföld) adásvételi tárgy gyanánt került (a hitelező) kezére.⁵

De mit akar hát akkor nekünk r. Szafra ezzel az ő alaptételével mondani: „Minden oly esetben, amikor az ő törvényeik szerint birói kényszert szokás alkalmazni“ stb. A következőket akarja mondani: Minden oly esetben, amikor az ő törvényeik szerint birói kényszert szokás alkalmazni, hogy az adós a hitelezőnek megfizessen, a mi törvényeink szerint is birói kényszert szokás alkalmazni, hogy az adós a hitelezőnek megfizessen; még pedig mikor alkalmazzák ezt? Meghatározott kamat esetén; és ez r. Eleázár felfogása is. Minden oly tartozást azonban, amelynek megfizetésére törvényeik szerint nem szokták kényszeríteni őket, a mi törvényeink szerint

¹ Ha valaki egy szeá-nyi terményt adott kölcsön, akkor egy szeater-ményt követel vissza, bár ez időközben drágább lett is.

² A hitelezőnek el kell fogadnia a termény előbbi ára szerinti pénzösszeget.

³ Valaki kölcsönadás alkalmával szőlőhegyet kap zálogul; kiköti azonban, hogy a haszon, amelyet a szőlőhegy időközben szolgáltat neki, a tartozásból ne számítódjék le.

⁴ Ha a „szőlőhegy“ termését már birtokába vette, mert nyereségnek csak pora ez; de bizonyos, hogy az adóst, ha már birtokába vette a termést, ugyanigy nem kényszerítjük, hogy a hitelezőnek kiadja.

⁵ Azért is tekintik a termést a hitelező jogos tulajdonának, míg mi kamatfelének tekintjük.

sem kell megtéríteni; (ezt alkalmazzák) oly kamat esetében, amelyet előre kell fizetni (a kölcsön átvétele előtt), valamint olyan kamat esetén, amelyet utólagosan (a kölcsön visszafizetésének megtörténte után) kell fizetni.

Fortélyos kamatszerzés.

Misna: Hogyan? Búzát vásárolt tőle, korját egy arany denárért; az ár pedig most ennyi meg ennyi¹. A búza ára azonban harminc ezüst denárryra emelkedik. Ekkor az illető (az eladó) így szól a másikhoz (a vevőhöz): — Add vissza a búzámat, mert el akarom adni, hogy bort vehessek az árán; amaz azonban így szól hozzá: — Nézd, tekintsük úgy, hogy búzádat harminc denáron adtad el nekem — és az a bor én-nálam rendelkezésre áll. De bora ennek az embernek nincsen.

Gemara. Ha pedig nincs neki bora, ki bánja? Egyik boraithában hiszen ez áll: Termés dolgában nem szokás addig üzletet kötni, míg a piaci ár ki nem alakult (tulajdonképen, míg az ár ki nem jött); de mihelyt a piaci ár kialakult, megkötik az üzletet; (mert) ha (az eladásra lekötött termés) nincs is meg az egyiknél (az eladónál), hát van azért másnál. Erre mondta Rabba: — Hiszen a Misnában arról van szó, hogy (a bor) árát adósságul akarja megállapítani. (Ennek azonban nem szabad megtörténnie) a következő boraitha szerint: Ime, valakinek a társán egy mana² követelése van s oda megy és beszél a szérűjén: — Add meg a pénzem, mert búzákat akarok rajta venni; amaz (az adós) ellenben így szól hozzá: — Nekem van búzáim, adhatok neked, kössed meg velem a mostani árban az üzletet és én tizenkét hónapra át szállítom neked a búzákat: így ez nem szabad, mert nem olyan a dolog mintha az isszar³ az ő (az eladó) kezébe jutott volna.⁴ Abaji ekkor így szólt hozzá (Rabbához): — Ha (a Misna esete ahhoz hasonló, amikor) az isszar nem jutott a kezébe, miért áll ott az az eset, hogy áruja (a búza) nincs meg. Hiszen ha meg van is, az eset ugyanolyan?! Ellenben,

¹ Lásd *A kamattilalom különféle fajtái* című fejezetet a 25. oldalon.

² Pénzegység = 100 zuz = 25 szela.

³ Kis rézpénz.

⁴ Mintha az eladó most kapná a vételárat.

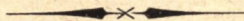
mondta Abaji, a Misna (úgy magyarázandó), ahogyan r. Szafra a kamatról r. Chija iskolája szerint tanított. R. Szafra ugyanis a kamatról r. Chija iskolája szerint ezt tanította: — Vannak dolgok, amelyek (tulajdonképen) megengedettek, de mivel fortélyos kamatszerzésre szolgálnak, mégis tilalmasak. Hogyan? Az illető pl. így szól a másikhoz: — Adj kölcsön egy *manát* nekem. — Manám nincs, de van egy mana ára búzám, azt szivesen adok. S ad neki egy mana*) ára búzáért. Aztán ugyanezt a búzáért 24 szeláért visszavásárolja tőle. Ez (tulajdonképen) megengedett dolog, de mégis tiltják ily esetben, mert fortélyos haszonszerzés. Azonképen itt is (a Misnában): valaki például így szól a másikhoz: — Adj kölcsön harminc denárt nekem. Ez így válaszolt: — Harminc denárom nincs, hanem van harminc denár ára búzám, azt szivesen oda adom. Eladta neki a búzáért harminc denáron s utóbb visszavásárolta tőle egy arany denárért.⁵ Ha most már csakugyan van az adósnak bora, melyet harminc denáros áron elad neki, az egész ügy termény-csereüzlet⁶ és nem érdekel; ha pedig nem az, ha nem terménycsere, akkor a hitelező, mivel az adósnak bora nincs, bizonyára készpénzt fog behajtani rajta, ami azonban már kamatszedésféle. Rabba ekkor így szólt hozzá (Abajihoz): — Ha így áll a dolog, úgy miért (mondja a Misna): „Add meg a búzámat?” Azt kellene mondania: „a búzám árát!” Olvasd: „a búzám árát.” De hiszen mondja továbbá: „mert el akarom adni.” Pedig ezt kellene mondania: „Amelyet eladtam neked?” Olvasd: „amelyet eladtam neked”. Végül ezt mondja: „Legyen úgy, hogy búzádat harminc denáron vettem meg.” De hiszen már eleve is így (ily áron) számította. Így szólt hozzá: „Búzáért árán, amely búzádat harminc denáron vettem meg, kaphatsz bort tőlem.” Pedig nincs bora. De hiszen az volt a megállapodás: „Korjált egy arany denáron, mert ennyi a búza ára”? Ellenben Rabba ezt mondta: — Ha meghaltam majd, r. Osaja igazat fog adni nekem, mert én a Misnát szerinte értelmezem. R. Osaja

*) Mana = 25 szela.

⁵ Egy aranydenár -- huszonöt ezüst denár. A hitelező most visszakéri a 25 ezüst denárját, azt mondván, hogy bort kell vásárolnia, az adós pedig kijelenti, hogy hajlandó neki bort harminc ezüst denár értékben szállítani.

⁶ Bort búzáért.

ugyanis ezt tanította: — Lásd, valakinek egy *mana* követelése volt a társán, odament és beszólt annak szérűjén: Add meg a pénzem, mert búzáat akarok venni rajta. Ez azonban így szólt: Nekem van búzáam, adhatok neked, jer kösd meg velem mai áron az üzletet. Amint elkövetkezett az az idő, amikor az emberek vásárra vitték búzájukat, amaz így szólt: Add ide azt a búzáat, mert el akarom adni, hogy az árán bort vegyek. Ez így felelt: Nekem van borom, adhatok neked, kösd meg velem mai áron az üzletet. Amint elkövetkezett az az idő, amikor az emberek bort szoktak eladni, amaz így szólt: Add ide a boromat, mert el akarom adni, hogy az árán olajat vegyek. Ez pedig így válaszolt: Van olajam, szívesen adok neked, kösd meg velem mai áron az üzletet. Mindez megengedett dolog, ha az illetőnek (az adósnak) van ilyesmije (amit fölajánlott); de ha nincs, akkor tilos. — Raba mondta: R. Osaja szavaiból háromféle dolog tudható meg; tudd meg belőlük, hogy a hitelezőnek meg kell engednünk a termény (az adós terménye) megszemlélését és nem mondhatjuk, hogy „nem úgy áll a dolog, mintha az isszar (a pénz) a kezébe jutott volna.” — Tudd meg továbbá e szavakból: Csak akkor érvényes a felajánlás, ha az illetőnek (az adósnak) csakugyan van ilyesmije (amit fölajánlott). — Végül tudd meg e szavakból: Helyes az, amit r. Janai mondott. R. Janai ugyanis ezt mondta: Mindegy, akár maga (a termény), akár az ára szerint való készpénz. Tanították ugyanis: Rab azt mondta: Szerződést köt az ember terményre⁷, de nem köt a termény pénzértékére.⁸ R. Janai pedig ezt mondta: Mindegy, maga a termény vagy az ára szerint való készpénz.

⁷ Tudniillik, szabad pénzt kölcsönadni terményre, oly föltétellel, hogy a termény olyan áron szállítandó, amilyen ára a kölcsönadás idején volt, még ha időközben változik is az ára.

⁸ Tudniillik: nem szabad oly értelmű szerződést kötni, hogy bizonyos idő múltán bizonyos mennyiségű termény a szerződéskötéskor érvényes áron szállítandó és ha az ára emelkednek, a különbözet készpénzben fizetendő. Ez a tilalma az úgynevezett értékkülönbözeti üzletnek.

בבא בתרא

Babá Bathra.

Utolsó Kapú.

A Babá Bathra a Nezikin nagytraktátus harmadik s egyben utolsó része (Kapuja). Innen a neve: Utolsó Kapú.

A Baba Bathra közösbirtok határának megvonásáról, elévülésről, az adás-vétellel összefüggő kérdésekről, birtokbavételről, jótállásról. öröködési jogról, osztzkodásról, végül okiratok (házasságlevél, válólevél stb.) kiállításáról szól.

A traktátus tiz fejezetre oszlik.

Ingatlanok eladásakor mi tekintendő ezekkel együtt eladottnak.

Ha valaki eladja házát, a külső tornác nem tekintendő a házzal együtt eladottnak, még ha ajtaja a házba nyílik is; az olyan szoba sem tekintendő annak, amely a ház mögött van; a tető sem, ha korlát (tíz arasznyi magasságú) szegélyezi; r. Jehuda mondja: — Ha a korláton ajtóforma van, nem tekinthető a korlát a házzal eladottnak, még ha magassága nem is tíz arasznyi.

A kút sem az és a falazott vízgyűjtő medence sem, még ha az adás-vételi szerződés „mélysége és szélessége” szerint említi is. Az eladónak azonban a vevőtől meg kell vennie a kúthoz vagy a medencéhez vezető utat; így mondja r. Akiba. A tudósok szerint azonban nem kell megvásárolni az utat. De r. Akiba egyetért azzal a felfogással, hogy mihelyt az eladó a vevőhöz így szólt: — Ezeken az építményeken kívül akkor ily utat nem kell vásárolnia. Ha valaki ezeket az építményeket különállókul eladta valakinek, erre az esetre r. Akiba így nyilatkozik: — A vevőnek ezekhez nem kell utat vásárolnia. A tudósok azonban ezt mondják: igenis, kell a vevőnek ily építményekhez utat vásárolnia.

Ha valaki eladja házát, eladta vele az ajtót, de nem az ajtó kulcsát; el a földbe erősített mozsarat, de nem a törőjét; el a kézi malom talapzatát, de nem a lisztfogó kosarát; sem a sütőkemencét, sem a tűzhelyet, (mások szerint a kemencét is, a tűzhelyet is.) Ámde ha azt mondta: — Eladom a házat mindenestől, ami benne van! — akkor az imént említett dolgok is a házzal együtt eladattak.

Ha valaki eladja a birtokát, eladta vele a területén álló házakat, kútakat, árkokat és barlangokat is, de nem az ingóságokat; ámde, ha azt mondja: — A birtokot mindenestől, ami rajta van, — akkor a birtokon levő összes ingóságok is eladattak; azonban a fürdőházat és az olajprést még akkor sem adta el együtt a birtokkal. R. Eliezer mondja: — Az, aki a birtokát eladja, a birtok terét adta el csupán.

Ha valaki az olajprését adja el, akkor eladta vele a prés medencéjét, sajtoló hengerét és a tartórudakat, de nem a présdeszkákat, sem a kereket, valamint a présgerendákat

sem. De mihelyt azt mondja: — Az olajprést meg mindent, ami hozzávaló! akkor mindezek a dolgok is a préssel együtt eladottak.

Ha valaki fürdőházat ad el, nem adta ezzel együtt a (ruha elhelyezésére szolgáló) deszkákat, sem az ülő padokat, valamint a függönyöket (és sokak szerint a törülközőket és a fürdőkötényeket) sem. A nagy víztartókat és a faraktárakat semmiesetre sem adta el a fürdőházzal együtt.

R. Jonathan, a bíró.

R. Jonathan kitűnő bíró volt. Szomszédságában valami római lakott, akinek telkére az ő egyik fájának ágai átnyúltak. Panasszal jött hozzá egyszer valaki (az illető szomszédját panaszkolta be, mert ennek fája áttérebélyesedtek az ő telkére.) R. Jonathan így szólt hozzá:

— Eredj most haza és holnap jöjj el megint.

A római szomszédnak fülébe jutott e dolog s a jó ember így gondolkodott:

— Miattam nem ítélkezett most. Holnapra önhatalmulag levagdalom fáinak átnyúló ágait s meglátom aztán, milyen lesz az ítélet. Ha bárki másnak az ügyében másként ítélkezik, mint a magáéban, eljátsza minden tekintélyét, senki többé nem tisztelheti.

R. Jonathan azonban estefelé favágót hivatott s ráparancsolt: — Vágd le fáimról azokat az ágakat, amelyek római szomszédom telkére nyúlnak át! A munkás teljesítette a parancsot. Másnap eljött a panaszos. A bíró azonnal ráparancsolt a panaszosra, hogy fáiról a szomszéd kertjébe átnyúló ágakat vágassa le. Megszólalt ekkor a római:

— S mi lesz a te fáidágaival? R. Jonathan így válaszolt:

— Nézd meg hát, mit csinálnak az én fáim ágai a kertben! A szomszéd látta, hogy ágak már nincsenek ott s fölkiáltott:

— Dicsértessék a zsidók Istene! —

Egy asszony (akinek valami pörös ügye volt), fűgét hozott ajándékba R. Jonathánnak. Ez erre így szólt az asszonyhoz:

— Kérlek, vidd vissza akként, ahogy hoztad. Ha takaratlanul hoztad, vidd ugyanúgy vissza is; ha pedig betakar-
tan hoztad, vidd vissza is betakar-
tan; ne mondhassák az

emberek: Denárokat (pénzt, megvesztegető ajándékot) vitt neki s a bíró ezt az ajándékot fűgével viszonzta.

A fogság.

Ifra Hormisz, a perzsa Sabur király anyja egy zacskó denárt küldött r. Józsefnek oly üzenettel, hogy a pénzt valami nagy dologra (jó célra) fordítsa. R. József leült s eltöprengett a kérdésen, vajjon mi is tekinthető nagy ügynek. Abaji így szólt hozzá: — Mivel árvákat nem való szegény-adóval terhelni még abban az esetben sem, ha foglyok kiváltására szükséges pénzről van szó, ebből következik, hogy foglyok kiváltása nagy dolog lehet.

Rabba ezt kérdezte Rabba bar Maritól: Mivel bizonyítható, amit a Mestereink állítottak, hogy tudniillik foglyok kiváltása nagy dolog? Ez így felelt neki: Jeremiás 15., 2. szerint: „És lesz, hogy ezt kérdezik tőled: Hova kelljen mennünk? Mondd meg nekik, így szól az Örökkévaló: Aki halálra való, megy halálra, aki fegyverre, fegyverre, aki éhségre, éhségre és aki fogságra, fogságra!” Erre vonatkozóan megjegyzi r. Jochanan: — Mindaz, ami e versben egymásra következik, súlyosabb (rosszabb) az előtte valónál. A fegyverrejutás súlyosabb baj a halálnál (párnák között, ágyban). Ha akarod, megmagyarázom neked az egyszerű, ép ész szava szerint. Az, (akit fegyverrel kivégeznek) roncsolttá torzúl, amaz pedig (aki ágyában hal meg) nem torzúl roncsolttá. Vagy ha akarod, az Írásból mondok bizonyítékot: A 116. zsoltár 15. verse szerint: „Az Urnak szeme előtt nagy értéke van az ő hűségesei halálának”. Az éhség súlyosabb a fegyvernél. Ha akarod, az ész szava szerint magyarázom meg neked, vagy ha akarod, az Írásból. Az, (aki éhen hal) soká kínlódik, emez ellenben, (aki fegyver által hal), nem kínlódik soká. Vagy ha akarod, az Írásból magyarázom meg neked: Jeremiás Siralmi 4., 9. szerint: „Szerencsésebbek a kard alatt elpusztultak az éhen pusztultaknál”. Fogság keservesebb mindennél, mert az ilyennek (fogolynak) sorsában mindaz (mindama keserveség) egyesül.

A jótékonyság kötelessége.

R. Méir mondja: — Ellenfelünk ezt a kifogást említheti: Ha istenetek szereti a szegényeket, miért nem gondoskodik róluk? De felelj neki így: Hogy *mink* menekülhessünk a Gehinnom ítéletétől. Rufus zsarnok is ugyanezt a kérdést intézte r. Akibához: — Ha a ti istenetek szereti a szegényeket, miért nem gondoskodik róluk? Ez pedig így felelt: Hogy *mink* a Gehinnom ítéletétől menekülhessünk. Erre amaz: — Ellenkezőleg, hiszen épp ez kárhozzát gyehennára. Hadd mondok egy hasonlatot neked. Mihez hasonlítható ez? Ahhoz a királyhoz, húsból-vérből való eleven királyhoz, aki a rabszolgájára megharagudott. Börtönbe vettette, megkötöztette s megparancsolta, hogy se enni, se inni ne adjanak neki. De bement a fogoly rabszolgához valaki s ennie, innia adott. Midőn a király ennek hírért vette, nem haragudott-e meg az illetőre? Titeket pedig rabszolgáknak mondanak, mert Mózes III. 25., 55. szerint: „Nekem az Izrael fiai rabszolgáim!”

R. Akiba erre azt mondta: — Hadd említsek én is egy hasonlatot: Mihez hasonlítható ez? Ahhoz a királyhoz, húsból-vérből való eleven királyhoz, aki megharagudott a *fiára*. Börtönbe vettette fiát, megkötöztette s megparancsolta, hogy se enni, se inni ne adjanak a fiúnak. Valaki azonban elmenvén a börtönbe, ennie s innia adott a fogolynak, Amint a király értesült a dologról, hát nem küldött-e ajándékot az illetőnek? Minket pedig az Úr fiainak mondanak Mózes V. 14., 1. szerint: „*Fiai* vagytok ti az Örökkévalónak, a ti Isteneteknek”. Erre az: — Az Úr fiai és az Úr rabszolgái a ti nevetek; amikor teljesítitek az Isten akaratát, fiainak neveztettek, amikor pedig nem teljesítitek, rabszolgáinak. Most azonban nem teljesítitek Isten akaratát! Felelt erre r. Akiba; — Jesaiás 58., 7. szerint: „Az éhezőnek megszegd a te kenyeredet és a szegény bujdosókat bevigyed házadba”. Mikor találhatók bujdosó szegények, akiket be kell vinnünk házunkba? Most! És a mai időkre szól az intés: „Az éhezőnek szegd meg kenyeredet!”

R. Jehuda b. Salum fejtegette: — Amiképen valakinek életmét újév ünnepétől kezdődően szokták megállapítani, épp úgy valakinek veszteségei is újévtől fogva határozottatnak meg. Ha azonban nem érdemli meg, vonatkozik rá ez a mondás:

„Bujdosó szegényeket (ellenséges katonákat) fogsz bevinni házádba“.

R. Jochanan ben Zakkai egyszer azt álmodta, hogy hugának fiai hétszáz denár veszteséget fognak szenvedni. Másnap rábeszélte őket, hogy hétszáz denárt adjanak a szegényeknek jótékony adományul; ezek tizenhét denárral kevesebbet adtak. Midőn az engesztelődés ünnepének előestéje közeledett, a hatóság (a római) ennyi denárt vett el tőlük. Amint Rabban Jochanan értesült erről, így szólt hozzájuk: — Ne riadozzatok, csupán azt a 17 denárt vették el tőletek (amit elmulasztottatok a szegényeknek adni). Ekkor azt kérdezték tőle: — Honnan tudod ezt? Ő így felelt: — Így láttam álmomban. Ők erre így szóltak hozzá: — Miért nem mondtad meg nekünk? — Azért nem mondtam meg, hogy ti ezt a kötelességet (a jótékonyosság kötelességét) tiszta, önzetlen szándékból teljesítsétek.

Egyszer Rab Papa létrára mászott s a lába meginogván, ő majdnem lebukott. Ekkor így szólt: — Lám, oly bűnösnek mondtak volna, amilyen az az ember, aki a sabbathot megszentelteleníti, vagy bálványimádásra vetemedik. Ekkor R. Chija bar Rab, a Dephtiből való, így szólt hozzá: — Talán valami szegény járt nálad s te nem adtál ennivalót neki; mert így mondja a hagyomány: R. Józua ben Korcha mondá: Aki szemét a jótékonyaságtól elfordítja, olyan, akárcsak az, aki bálványokat imád. Itt pedig (Mózes V. 15., 9.-ben) ez áll: „Vigyázz, hogy ne legyen a te szívedben valami olyas istentelenség stb. stb., hogy elfordítanád szemedet a te atyádfiairól“. Emitt pedig (Mózes V. 13, 14.): „Kijöttek valami emberek, istentelenségnek fiai, stb. stb. és ezt mondták: Jer, menjünk és tiszteljünk idegen isteneket“. Amiképpen itt bálványimádók értendőek istentelenség alatt, abban az esetben is bálványimádókat kell e szó alatt érteni.

Kit övez tisztelet a jövődő világon.

R. Abahu továbbá így szólt: — Megkérdezték Salamont, Dávid fiát: — Ki leszzen részese a jövődő világnak? Salamon így felelt nekik: — Akinek oly tisztessége legyen az ő ősei előtt, mint Józsefnek, r. Józua fiának.

Ez ugyanis elgyöngült (megbetegedett) és ájulásba esett. Mikor magához tért, apja megkérdezte: — Mit láttál? — Láttam, felelt ez, egy felborult világot, a felsők lenn (voltak), az alsók fönn. — Nem, fiam! válaszolt az apa, te helyes (tiszt) világot láttál. És hol láttál bennünket? Ahogyan itt a földön tisztelnek minket, úgy tiszteltek ott is. Aztán meg azt is hallottam, mint mondogatják: Boldog, aki ide tér és kezében van, amit megtanult. Hallottam továbbá: A birodalom (a római uralom birodalma) által vértanuságot szenvedettek körében semmiféle teremtmény meg nem állhat, az ő dicsőségük a legnagyobb. Kik azok? Talán r. Akiba és társai? Hát nem magától érthetődő dolog ez! Az ő érdemük talán csak a vértanuság és semmi egyéb? Hiszen sok mindenféle üdvös dolgot műveltek azonfelül?! Itt tehát Lud vértanui értendők.¹

A Próféták sorrendje.

Mestereink tanították: — A próféták sorrendje a következő: Józsuá és a Birák, Sámuel és a Királyok, Jeremiás és Ezekhiel, Jesaiás és a 12 próféta.

De nem élt-e vajjon Hoseas előbb? Hiszen meg van írva (Hoseas 1., 2.): „Elsőben is beszélt az Ur Hoseassal.” De hát csakugyan először Hoseassal beszélt-e, nem volt-e Mózesről Hoseásig számos más próféta? R. Jochanan mondta: — Hoseas volt az első annak a négy prófétának sorában, akik abban a korszakban jövendöltek, tudniillik Hoseas és Jesaiás, Amos és Micha. És miért nem került Hoseas az élükre? Mert az ő jövendölése a Chaggai, Zacharja és Maleachi jövendöléseivel együtt (egy könyvben) van. Chaggai, Zacharja és Maleachi pedig az utolsó próféták voltak (a prófétasor vége), tehát ezekhez (a későbbiekhez) sorolják. És miért nem írták külön, miért nem állították ezek elé? Mert kicsi a könyve s így könnyen elkallódhatott volna.

De Jesaiás nem élt-e vajjon előbb, mint Jeremiás és Ezekhiel? E szerint Jesaiást kellene emezek élére tenni! Mivel azonban a Királyok könyvei Jeruzsálem pusztulásával fejeződnek be, Jeremiás könyve pedig teljesen e pusztulás le-

¹ Akik vértanulahált haltak, de bálványimádásra, fajtalanságra és gyilkosságra nem voltak kaphatók. 135. körül, a hadriáni üldözések korában.

írásával foglalkozik, Ezekhiel ellenben a pusztulás kezdetét írja le és a vigasztalás ígéretével végződik, míg Jesaiás könyvét csupa biztatás tölti meg, — pusztulást pusztulással, biztatást biztatással fűztünk egybe.

A Hagiografák sorrendje és szerzői.

Mestereink ezt tanították: — A Hagiografák sorrendje a következő: Ruth, a Zsoltárok könyve, Jób, Példabeszédek, Koheleth, Énekek Éneke, Jeremiás siralmai, Dániel, Eszter, Ezra és a Krónika.

Aki Jóbot Mózes korába helyezi, aszerint Jób könyvét mégis csak előbbre kellett volna tenni? De nem akarjuk, hogy a kezdet a bűnhődés (szenvedések története) legyen. Hát Ruth könyve is nem csupa bűnhődés? Csakhogy az elbeszélés jól végződik. R. Jochanan ugyanis azt mondta: — Miért volt a neve Ruth? Mert tőle származott Dávid, aki a Szentet, áldassék neve! dicsőítő és hálaadó énekekkel árasztotta el (ünnepelte).

De ki írta a szent iratokat? Mózes írta a maga művét,¹ Bileam² szakaszát és Jób történetét; Józsuá a saját könyvét és a pentateuch³ nyolc versét; Sámuel a saját könyvét, a Bírák és Ruth történetét írta meg; Dávid a Zsoltárok könyvét írta a tíz ős nyomán, nevezetesen az első ember, aztán Melchicedek, Ábrahám, Mózes, Heman, Jeduthun, Aszaf és végül a Korach három fia nyomán. Jeremias a saját könyvét, a Királyok könyvét és a Siralmakat írta. Chizkia és társai Jezsaiást, a Példabeszédeket, az Énekek Énekét és a Kohelethet írták. A nagy zsinagóga férfiai Ezekielt, a tizenkét kisebb próféta, Dániel és Eszter könyvét. Ezra a saját könyvét írta és a Krónika könyveiben a genealogiát saját genealogiájáig terjedőn ami bizonyítékaul szolgál Rab nézetének, mert Rab Jehuda ezt mondta Rab nevében: Ezra Babylonból nem jött föl előbb, csak miután származása történetét leírta. A genealogiát aztán kicsoda folytatta s fejezte be? Nehemja, a Chachalja fia.

¹ A Pentateuch-ot.

² Mózes IV. 23. és 24.

³ Mózes V. 34. 5—12., ahol Mózes halála van elmondva.

A pentateuch utolsó nyolc verse.

Tanultuk: — Józsuá a saját könyvét és a Thóra utolsó nyolc versét írta meg. Ez teljesen megfelel ama vélekedés értelmének, amely azt állítja, hogy a Thóra nyolc versét Józsuá írta. Reánk maradt ugyanis a hagyomány: Meg van írva Mózes V. 34., 5-ben: „És meghalt ott Mózes, az Isten szolgája.” Lehetséges-e, hogy Mózes írta volna: „És meghalt ott Mózes, az Isten szolgája?” Csak odáig írta könyvét Mózes és onnan aztán Józsuá folytatta. Ez a véleménye r. Jehudának, vagy mint némelyek mondják, r. Nechemjának. Ennek ellenében r. Simeon ezt hangoztatta: — Lehetséges-e, hogy a Thóra egyik könyvéből csak egyetlen betű is hiányozzék (és ezt a könyvet mégis a Thóra könyvének nézzék), hiszen meg van írva Mózes V. 31., 26-ban: „Vegyétek a Thórának e könyvét!” Így kell tehát ezt érteni: Idáig a Szent beszél, áldassék neve! és Mózes utána mondja igéit s leírja ezeket; innen pedig a Szent, áldassék neve! tovább beszél ugyan, de Mózes könnyezve ír. Hasonló, amit Jeremiás 36., 18-ban olvashatunk: „És szólt hozzám Baruch: Az ő szájából hangzottak mindazok a szavak és én tintával írtam le azokat a könyvbe”.

Kinek véleményével egyezik vajjon az, amit r. Józsuá bar Abba szerint r. Giddel nevében Ráb mondott: „Azt (a nyolc sort) a Thórából ugyanegy embernek¹ kell fölolvasnia”? Mondhatná valaki, hogy ez nem felel meg r. Simeon véleményének, bár nagyon is megegyezhetik r. Simeon nyilatkozatával; mégis, mert ennek a résznek a megírása más módon történt, azután is (felolvasáskor) más módot kell alkalmazni (mint egyéb bibliai részek esetében).

Fönnebb olvasható: — Józsuá megírta a saját könyvét; de hiszen Józsuá 24., 29.-ben ez áll: „És meghalt Józsuá, Nun fia, az Örökkévalónak szolgája”. Felelet: Eleázár végig megírta könyvét. — De hiszen ugyanott a 33. vers szerint: „Eleázár, Aharon fia meghalt”? Felelet: Pinchász fejezte be a könyvet.

¹ A nyolc vers felolvasását nem szabad két részben két emberre bízni

Olvasható továbbá fönnebb: „Sámuel megírta könyvét“; de hiszen Sámuel I., 28., 3. szerint: „Sámuel meghalt“. Felelet: Gád, a látnok és Náthán próféta fejezték be az ő könyvét.

Jób.

Mestereink egyike ott ült r. Sámuel bar Nachmáni előtt és így szólt:

— Jób nem volt (sohsem élt) és nem is költött alak, hanem csak hasonlat. Ez így felelt neki:

— De hiszen ellened szólnak Jób könyve 1. részének 1. versbeli szavai: „Vala egy ember Úcz földjén, akinek neve Jób volt“?

— De hasonlítsd ezt össze Sámuel II. könyve 12. részének 3. versével: „A szegénynek nem volt egyebe, csak egyetlen kicsi báránya, amelyet vásárolt volt.“ Vajjon több-e e szegény ember pusztá hasonlatnál?

— De hiszen nevét is említi az Írás és városa nevét, — mire való hát ez?

R. Jochanan és r. Eleázár mindketten ezt mondták: — Jób egyike volt a száműzetésből visszatérteknek és iskolája Tiberiasban volt.

Kérdés. Az egyik boraithában ez áll: Jób életének napjai attól az időtől számítnának, amikor az izraeliták Egyiptomba vonultak s egészen addig az időig tartanak, amikor onnan kivonultak? *Felelet.* Mondd: olyanformán,¹ mintha attól az időtől fogva élt volna, mikor Egyiptomba mentek, s addig az időig, amikor visszatértek.

Kérdés. Volt a világ népeinek sokaságában egy istenfélő ember, bizonyos Jób nevezetű, aki csak azért jött e világra, hogy itt megkapja az ő jutalmát. De amint a Szent — áldassék neve! — szenvedést bocsátott rá, Jób zúgolódásra és szidalomra kezdett fakadozni. Ezért kétannyira gyarapította a Szent, — áldassék neve! — Jóbnak jutalmát e világon, hogy őt a jövőbeli világból kirekessze.

Effelől kél különböző tannaita-vélemény van; ránkmaradt ugyanis a hagyomány, hogy r. Eleázár ezt mondta: Jób a Birák idejében élt, mert Jób könyve 27. részének 12. része

¹ Csak föltételezés, mintha ennyi ideig élt volna.

így szól: „Ímé pedig ti is mindnyájan látjátok; mi az oka tehát, hogy mégis hiúságos beszéddel hivalkodtok?” Melyik nemzedék volt az, amely egészen hiúságos volt? Mondd, a Birák nemzedéke volt az. — R. Józsuá ben Korcha mondja: Jób az Ahasvéros korában élt, mert Jób könyve 42. fejezetének 15. része így szól: „És nem találtak vala olyan szép leányok, mint Jób leányai, mind az egész földön.” Melyik volt az a nemzedék, amelyben szép leányokat kerestek az emberek? Mondd, Ahasvérosnak nemzedéke volt az.

De hiszen mondhatom azt is, hogy Jób a Dávid napjaiban élt, mert a Királyok I. könyve 1. fejezetének 3. része így szól: „És keresének egy szép leányt.” Felelet: Ott, akkor (Dávid korában) csak Izrael egész országában kerestek, itt ellenben (Jób könyve szerint) „mind az egész földön.”

R. Nathan így nyilatkozott: Jób Sába királynőjének napjaiban élt, mert Jób könyve 1. fejezetének 15. része így szól: „A Sabeusok pedig reájuk rohanának és elhajtják azokat”. A többi tudós így nyilatkozik: Jób a khaldeusok idejében élt, mert Jób I. 17. szerint: „A khaldeusok három csoportból álltak.” — Némelyek azt mondják: Jób a Jákob napjaiban élt és Dinát vette volt feleségül, Jákob leányát. Jób könyve 2. fejezetének 10. része ugyanis így szól: „Ugy szólasz mint egy az esztelenek közül” és Mózes I. könyve 34. fejezetének 7. része is így szól: „Nagy esztelenséget cselekedett Izrael ellen.”

Az összes tannaiták azonban azon a véleményen vannak, hogy Jób izraelita volt, csak azok nem vallják e véleményyt, akik azt mondják, hogy Jákob idejében élt.

A templom lerombolása után.

Mestereink tanították: — A második templom lerombolása után nagyon sokan éltek olyan önmegettartóztatók Izraelben, akik sem hust enni, sem bort inni nem akartak. Ekkor hozzájuk ment r. Józsuá s így szólt:

— Gyermekeim, miért nem esztek hust és miért nem isztok bort? Így feleltek:

— Hust együnk, amit azelőtt az oltáron áldozni volt szokás, mikor ez a szokás most megszűnt? Bort igyunk, amit ezelőtt az oltárra volt szokás önteni, mikor most e szokás megszűnt?

— Ha így gondolkozunk, magyarázta nekik a mester, kenyeret sem volna szabad ennünk, mert hiszen az eledel-áldozás megszűnt. Feleltek :

— (Igazad van,) lehetséges ime gyümölcscsel (táplálkozunk). Erre ő :

— Gyümölcst sem együnk akkor, mert hiszen a zsengek is megszűntek (gyümölcs zsengeje nem szállítható Jeruzsálembe áldozásra). Erre űk :

— Ugy van ! Hiszen lehetséges más (nem zsenge) gyümölcscsel (táplálkozni) ! Erre ő :

— Akkor vizet sem kellene innunk, mert hiszen a víz-áldozat is megszűnt.

Elhallgattak.

— Gyermekeim, szűlt most hozzájuk, jertek, megmondom nektek véleményemet : *sehogy sem gyászolni* — nem lehetséges, mert erről már megvan a határozat, (így fogadták ezt el), és kelleténél többet gyászolni sem lehetséges, mert nem szabad valamely összesség sorsáról olyat határozni, amit ennek az összességnek a többsége nem tarthat meg, mert meg van írva Malakhiás 3. fejezetének 9. részében : „Az átok átka van rajtatok s mégis megraboltok engem óh ti, nép összessége !” A bölcsek ezért mondták : Ha valaki mésszel megmeszeli házát, hagyjon rajta kis darabot (meszeletlenül). Mekkora ? Rab József azt mondta : — Egy négyzetrófnyit. Rab Chiszda ezt mondta : — Megközelíthetőleg ajtónyi magasságot.

És ilyenformán viselkedjék az ember az étkezése dolgában is : úgy készítse lakomáját, hogy valamicske hiányozzék abból. Vajjon mi ? A szózott hal találása. Ugyanúgy a nő is, ha ékességeit akarja föltenni magára, akként cselekedjék, hogy valamicske hiányozzék abból. Vajjon mi ? A halántékát ne ékesítse, mert meg van írva a 137. zsoltár 5. és 6. verseiben : „Ha elfelejdekem rólad, óh Jeruzsálem, bénuljon meg az én jobb kezem ! Ragadjon az én nyelvem az inyemhez, ha meg nem emlékezem rólad és ha Jeruzsálemet az én örömöm csúcsára (fejére) nem emelem.”

Mit jelent: „Az én örömöm fejére?” Rab Jiczhak ezt mondta: A tűzhelyről való hamu ez, amely a vőlegények fején szokott lenni.

Rabba bar bar Chana meséiből.

Rabba bar bar Chana a talmud Háry Jánosa. Messze földeket bejárt kereskedő volt Rabba bar bar Chana, megáldva élénk képzelő tehetséggel, és amikor egy-egy útvjáról hazatért, ezer meg ezer esetet tudott előadni a nagy világ csudáiról bámuló hallgatóságának, mely félig-meddig el is hitte az ő csudálatos történeteit.

Hullámok.

Rabba bar bar Chana mondta; — Emberek, akik a tengert járják, mesélték nekem: Az a hullám, amely hajót akar elsüllyeszteni, fehér tűz szikráit villogatja fején. De mi ráütünk olyan bottal, amelyre oda van vésve (ez a mondás:) „Én az vagyok, aki leszek, Isten, a seregek Ura, Amen, Amen, szela!” és a hullám megszeliidül.

Rabba bar bar Chana mondta: — Emberek, akik a tengert járják, ezt mesélték nekem: Az a távolság, amelyben egyik hullám a másiktól van, háromszáz paraszangnyi és a hullám magassága is háromszáz paraszangnyi. Egyszer uton voltunk (a tengeren) s egy hullám oly magasra emelt, hogy a legkisebb csillagot is megláttuk helyén (tanyáján.) Akkorának láttuk, hogy negyven köből (kor) mustármag fért volna el szét-szórtan rajta. Ha a hullám még magasabbra emel, a csillag tüze megégetett volna. És hallottuk, mint beszélt egyik hullám a másikhoz (a társához:) — „Bajtárs, ha maradt még valami e világon, amit el nem árasztottál. hadd menjek rá én, hadd pusztítom el!” Az pedig így felelt: — „Eredj, lásd meg a te Urad erejét; egy hajókötélnyre sem szabad kicsapnom a partra, (a homokra)”, ahogyan Jeremiás 5. fejezetének 22. része mondja: „Nem féltek-e hát engem, mondja az Örökkévaló, az én orcám előtt nem reszkettek? Aki rendeltem a fővényt a tenger határának, örökkévaló törvényül, amelyet át nem hág.”

Egy démon.

Rabba bar bar Chana mondta: — Megjelent nekem Ahriman, a Lilith fia. Mechuza falainak magaslatain (csucsain) szaladt végig, lenn pedig (a földön) lovas ember (aki lovon ült) nyargalt versenyt vele és nem birta utolérni. Egyszer pedig két szamarat nyergeltek neki (a démonnak,) amelyek a Rog-nag két hidján álltak, egyik az egyiken, a másik a másikon; és ő itt az egyik számról (az egyik hidon állóról) átugrott a másikra (a másik hidon állóra) s erről meg vissza arra. E közben egy-egy pohár bor volt jobbában, baljában s ő ugrás közben az egyik pohárból a bort átöntötte a másikba s ebből meg abba újra és egyetlen csöpp sem hullt a borból a földre, noha aznap (a hullámok) „égig csapkodtak s visszaestek a mélységbe“ (107. zsoltár 26. rész.) Amint a (démonok) királya megtudta, (mit cselekedett a démon,) megölte őt.

Mesés állatok.

Rabba bar bar Chana mesélte továbbá: — Magam láttam egyszer egy békát, amely akkora volt, mint Akra falu Hagróniában. Mekkora ez a hagróniai Akra falu? Hatvan házból áll. Jött ekkor egy kigyó (tengeri szörnyeteg) és elnyelte a békát; aztán jött egy holló és bekapta a kigyót, föl szállt s letelepedett egy fára. Nos, gondolhatod, mekkora lehetett ennek a fának az ereje! Rab Papa bar Sámuel mondta: Ha magam is ott nem lettem volna, bizony el nem hiszem.

Rabba bar bar Chana mesélte továbbá: — Hajón utaztunk egyszer s láttunk egy halat, amelynek orrában valami kis féreg¹ volt, (aminek következtében a hal kimúlt). A víz elsodorta és partra vetette, ami hatvan város pusztulását okozta. Hatvan város evett s jóllakott a husából és hatvan város sózott be ebből a húsból, szemének pedig csupán egyik gömbjéből háromszáz hordót töltöttek meg zsírral. Amikor tizenkét hónap múltán újra odaérkeztünk, láttuk, hogy az emberek szétfűrészelik csontjait, hogy a városokat, amelyeket elrombolt, (amelyek általa pusztultak,) újra felépítsék.

¹ Valószínűleg a *kilvisz* értendő, amely nagyon veszedelmes ellensége a halaknak.

Rabba bar bar Chana mesélte továbbá: — Hajón utaztunk egyszer és láttunk egy halat, amelynek homok volt hátán s nád nőtt rajta. Azt hittük, szárazföld, kiszálltunk rá és süttöttünk meg főztünk a halon. Amint háta megérezte a tűz hevét, a hal fordult egyet és ha nem lett volna közelünkben a hajónk, bizonyosan belefulunk a tengerbe.

Rabba bar bar Chana mesélte továbbá: — Hajón utaztunk egyszer és hajónk három nappalt, három éjjelt haladt egy hal két uszószárnya között. A hal fölfelé² ment, mink pedig lefelé.³ Azt mondd majd talán, hogy hajónk nem valami sebesen járt? Amint most Rab Dimi a beszélőhöz érkezett, így szólt: A hajó olyan idő alatt, amíg egy serpenyő víz megmelegszik, hatvan paraszangnyit haladt. Valami lovas nyilat röpített, de a hajó megelőzte a nyilat. Rab Asi megjegyezte: Az a hal gildana-hal volt (a kisebbfajta tengeri halak közül való), melynek két uszószárnja van.

Rabba bar bar Chana mondá: — Hajón utaztunk egyszer s láttunk egy madarat, amely a lába bütykéig a vízben állt s amelynek feje az égbolt magasságába ért. Ekkor így szoltunk: Nem lehet itt mély a víz, menjünk bele s fürödjünk meg. Ugyanekkor azonban mennyei hang ekkép intett minket: Ne lépjetek bele, mert hét évvel ezelőtt itt egy ács fejszéje esett a vízbe és még most sem érte el a feneket (a földet). Nem azért, mert sok itt a víz, hanem mert sodra van. Rab Asi mondá: — Az a madár a mezők ziz-madara, amelyről az 50. zsoltár 11. verse szól: „A mezők ziz-madara pedig Énnálam van“.

Rabba bar bar Chana mesélte továbbá: — Sivatagban jártunk egyszer s láttunk ludakat, amelyeknek tolla elhullt volt a kövérségük miatt és alattuk patakokban áradt a zsír. Így szoltam ekkor hozzájuk: „Jut-e nekünk belőletek a másvilágon is?“ Ekkor az egyik lúd fölemelte a szárnyát, a másik a combját.⁴ Amint aztán r. Eleázár elé kerültem, ez így szolt hozzám: — Az izraeliták ezek miatt majd egykor még számadásra fognak vonatni.

² Szél ellen.

³ Szél irányában.

⁴ Így jelezték, mi jut majd neki belőlük a másvilágon.

A sivatagban.

Rabba bar bar Chana mesélte továbbá: — A sivatagot jártuk egyszer, ekkor egy tajita (arab kereskedő) szegődött hozzánk, aki port csippentett föl, odatartotta orrához (szagolta) s így szólt: — Ez az út ebbe meg ebbe a városba vezet, az a másik út pedig abba meg abba a városba. Ekkor megkérdeztük: S mily messzire vagyunk a víztől? Így felelt: Adjatok port szagolnom. Adtunk neki s ő így szólt hozzánk: Nyolc paraszangnyira. Hogy aztán később is adtunk port neki, azt mondta: még három paraszangnyira vagyunk a víztől. Ekkor fölcseréltük a port, (hogy próbára tegyük a tajitát,) de ez nem tévesztette meg.⁵

Rabba bar bar Chana mesélte továbbá: — Az a tajita így szólt hozzám: Jer, hadd mutatom meg a sivatag halottait (a sivatagban a 40 évi bolyongás idejében meghalt izraelitákat) neked. Vele mentem s láttam őket. Ott fekszenek elterülten, arcuk elégedetten vidám, mintha bort ittak volna; hátukon feküsznek s az egyik magasra támasztott térddel feküdt hanyatt. A tajita a térdhajlások alatt nyargalt keresztül, még pedig teveháton s a lándzsáját magasba tartotta s mégsem érintette a halottat. Egyikük imádkozó köntösének csücskét, amelyen rajta volt a szemlélőrojt, levágtam, de ime, nem birtunk tovább menni. Ekkor így szólt hozzám (a tajita): Talán elvettél tőlük valamit, add vissza, mert tudjuk: aki elvesz valamit tőlük, nem mehet tovább onnan. Ekkor visszatettem (a levágott darabot) s most már⁶ tovább mehettünk. Amint Mestereink elébe érkeztem, ezek így szóltak hozzám: Minden Abba számár és minden bar bar Chana balga. Ugyan miért is vágtaal le egy csücsköt szemlélőrojtostul? Hogy megtudjuk, miféle szövésű, vajjon Sammaj iskolájának van-e igaza, vagy Hillél iskolájának?⁶ A szálakat és a sodrást bizony meg kellett volna számlálnod!

⁵ Ekkor is helyesen mondta meg a távolságot.

⁶ Vesd egybe Menach. fol 38 b-vel.

עבודה זרה

Aboda Zara.

Bálványimádás.

Az Aboda Zara traktátus első sorban a bálványimádók ünnepeiről szól, majd előírásokat ad, hogy bálványimádókkal még kereskedelmileg sem szabad érintkezni. Később szól a bálványokról és a kapcsolatos dolgokról, a pogányok boráról és a pogányoktól vásárolt edények tisztításáról stb.

A traktátus öt fejezetre oszlik.

Bálványképek használatának tilalma.

Minden bálványkép használata tilos, mivelhogy évenként egyszer imádni szokás a bálványképeket: így mondja r. Méir. A tudósok így nyilatkoznak: Csak olyanoké tilos, amelyeknek kezében bot, madár, vagy golyó van. R. Simeon ben Gamliel mondja: Minden olyan bálványkép használata tilos, amelynek kezében valami van. — Ha valaki bálványképtöréseket talált, ezek használata megengedett dolog. De ha láb vagy kéz idomot talál, ilyesminek használata tilos, mert ilyesmit imádni szokás. — Ha valaki olyan edényeket talál, amelyeken a nap, a hold, vagy sárkány képe látható, ezeket a Holt-tengerbe kell dobni. R. Simeon ben Gamliel mondja: Ily jelvényekkel ékesített edények csak abban az esetben tilosak, ha az efféle edény jelentékeny; ellenben jelentéktelen edények ily díszítés esetén is használhatók. R. Jósze mondja: Szétmorzsolhatók és poruk a szélbe szórható vagy a tengerbe dobható. Erre azt az ellenvetést hangoztatták: Hiszen akkor trágya lesz belőlük, már pedig meg van írva: „Ne ragadjon semmi a te kezedhez az átokból.” (Mózes V. könyve 13. fejezetének 17. része.) — Peroklos, egy bölcselőnek a fia megkérdezte R. Gamlieltől Akkóban, amikor ez egyszer ott Aphrodite fürdőjében megfürdött: A ti törvényetekben meg van írva: „Ne ragadjon semmi a te kezedhez az átokból!” miért fürdesz te hát az Aphrodite fürdőjében? R. Gamliel így felelt: Fürdőben az ember nem felel (ilyesmire)! Amint aztán kijött a fürdőből így válaszolt: Hiszen nem én mentem az ő területére, hanem ő jött az enyimre! Aztán meg hiszen nem mondják, hogy a fürdő készült Aphrodite ékességéül, hanem egy Aphrodite-szobor készült a fürdő ékességéül! Vagy pedig így is: Ha mégannyi pénzt kínálnának is neked, akkor sem lépnél meztelenül vagy genyesbetegen a te bálványod elé, sem vizet eresztetni nem mernél előtte. Ez pedig a csatorna mellékén áll, már pedig az egész világ oda ereszti vizét. A törvény ezt mondja: csak „isteneiket” azaz: olyan isteneket, akikkel szemközt úgy szokás viselkedni, mint Istenek iránt illik; de ami nem ilyen megítélés alá esik, szabad. — Ha pogányok hegyeket vagy halmokat imádnak, ezek (használat)

nekünk is megengedett dolog, amit azonban ezeken megimádásra állítottak föl, az tilos, mert meg van írva: „Ne kívánd az ezüstöt vagy az aranyat, mely azokon vagyon, hogy magadnak vennéd.” (Mózes V. könyve 7. fejezetének 25. része.) R. Jósze, a galileai mondja: — Meg van írva: „Isteneiket fönn a hegyeken!” (U. o. 12. 2.) Nem pedig: a hegyeket, mint isteneket. De miért tilos nekünk a bálvány-liget.¹ Mert a fákat emberkéz ülteti, már pedig minden, amit emberkéz ily célra csinál, tilos. Erre r. Akiba ezt mondja: — Ezt a részt én így értelmezem, így magyarázom: Mindenütt, ahol magas hegyet, kimagasló dombot, lombos fát látsz. tudd meg, bálvány lakozhatik ott.²

Antoninus és Rabbi.

Érdekes történeti adata a Talmudnak, hogy Antoninus római császár (id. sz. 2. században) Rabbinak nagy tisztelője volt, sokszor meglátogatta otthonában és elbőlcseledett vele. Róma e korban általában nagy hódolattal volt a zsidó bölcsesség iránt. Egyes történetírók felteszik, hogy Antoninus alatt nem magát a császárt, hanem a palesztinai helytartót kell érteni.

Antoninus így szólt Rabbihoz:¹ — Azt óhajtom, hogy fiam, Severus uralkodjék helyettem és Tiberias gyarmat legyen.² Ha csak az egyiket mondom ki (e két kívánságom közül), azt bizonyára teljesíteni fogják; de ha mindkettőt kimondom, nem fogják teljesíteni. (Mit tegyek?)

Rabbi ekkor odaszólitott egy embert (a császár elé) és nyakába ültette egy másiknak. A felsőnek galambot adott kezébe, ellenben az alsónak azt mondta, parancsoljon rá a felsőre, hogy ez kezéből kiereszse a galambot.

Antoninus ezt gondolta: — Ebből tehát megérthetem, hogy meg kell kérnem (a szenátust), hadd uralkodhassék he-

¹ Hiszen ugyanebben a versben (Isteneiket) meg van írva: „minden lombos fa alatt,” de nem a lombos fákat, mint isteneket.

² Az írás e verssel csak jelzi, hogy vannak oly helyek, ahol bálvány lakozhatik, de nem határozza meg, hogy mely tárgyai a bálványimádásnak esnek a bálványkép használatának tilalma alá. Ezt a rákövetkező vers határozza meg, de ott viszont nincs szó hegyekről s halmokról.

¹ R. Jehuda, a Szent értendő, ki 200. körül élt.

² Adózástól mentes.

lyettem fiam, Severus, aztán pedig azt kell mondanom fiamnak, hogy Tiberiast gyarmattá tegye.

Más alkalommal így szólt (Antoninus) hozzá (Rabbihoz): — Róma nagyjai gyötörnek engem.

Rabbi ekkor elvezette egy kertbe s az egyik ágyasból mindennap egy-egy retket húzott ki előtte.

Antoninus ezt gondolta magában: ebből megérthetem, hogy időnkint egyet-egyet öljek meg közülök s harcomat ne egyszerre vivjam valamennyivel.

De vajjon miért nem szóval közölte Rabbi a tanácsát a császárral? Arra gondolt: ha nyíltan megmondom, Róma nagyjai meghallják és meg fognak kinozni. De hiszen titkon is mondhatta volna? Felelet: megvan írva a Prédikátor könyve 10. fejezetének 20. részében: „Az ég madara a hangot tovább viszi.”

A császár mindennap egy zacskó (zsákocska) színaranyat küldött neki, a zsákocska száját buza zárta el.³ Szolgáinak a császár ezt mondta: Vigyétek ezt a buzát Rabbinak! Erre Rabbi ezt üzenté neki: Nincs nekem ilyesmire szükségem, elegendő nekem a magam pénze, vagyona! Antoninus erre ezt üzenté: Akkor hát fogadd utódaid számára, hogy azok majd az én utódaimnak adják; azok, akik utánad következnek és akik majd ezektől származnak, hadd fizessék ebből az adót.

Aztán volt egy földalatti folyosó, amely Antoninus palotájából Rabbi házába vezetett. Mindennap két rabszolgát vitt magával a császár erre a folyosóra s megölte az egyiket Rabbi házának ajtaja előtt, a másikat a maga házának ajtaja előtt.⁴ Aztán meg azt mondta volt Rabbinak: abban az időben, amikor fölkeresni szoktalak, senki emberfiának nem szabad nálad lennie. Egy napon ott találta Rabbinál R. Chanina bar Chamát. Antoninus ekkor így szólt Rabbihoz: — Nem megmondottam-e neked, hogy találkozásunk idején senki emberfiának sem szabad nálad lennie?

Rabbi így felelt: Ez nem ember fia.⁵ Akkor hát mondd

³ Hogy a követek ne sejtsek a dús tartalmat.

⁴ Visszatérőben.

⁵ Hanem angyal.

meg, szólton Antoninus, a rabszolgának, aki odakinn az ajtó előtt alszik, hogy keljen föl s jöjjön be. R. Chanina bar Chama kiment és látta, hogy (a rabszolga) megölte fekszik ott. Gondolkodott: vajjon mit is tegyek? Ha bemegyek s megmondom neki, hogy rabszolgája halott, — vétek, mert hiszen romlást jelenteni nem való;⁶ ha ellenben itt hagyom (a halottat) s szó nélkül megyek odább, a hatóság semmibevevésének bűnébe esem. Ekkor imádkozni kezdett érte (a rabszolgáért), hogy irgalom érje s visszaszólította az életbe és beküldte a császár elé. Antoninus ekkor így szólt: — Tudom, hogy még kisebbjeitek is tudnak holtakat életre kelteni, mindazonáltal kívánom, hogy abban az időben, amikor találkozni szoktunk, senki se legyen nálad.

Antoninus mindennap kiszolgáltatta Rabbit, elébe hozván ételt és italt. Ha Rabbi az ágyába akart térni, a császár meghajlott előtte s így szólt: Lépj hátamra s úgy hájg ágyadba. Rabbi ekkép felelt: — Nem szokás (tulajdonképen: nem szokás itt, minálunk), hogy a kormányzó hatalom ily megalázkodó szerepet vállaljon. De Antoninus így felelt: — Óh, bárcsak juthatnék oly sorsra, hogy a jövő világon a te zsá-molyod lehessek.

Antoninus egyszer ezt kérdezte Rabbitól: — Belejutok-e én a jövődöbeli világba? Ez így felelt: — Belejutsz. Erre Antoninus ezt mondta: — De hiszen meg van írva (Obad. 1., 18.): „Senki meg ne maradjon Ézsau háza népéből!” Rabbi így válaszolt: — Ez a vers azokra vonatkozik, akik Ézsau módján cselekesznek. Felelt Antoninus: — De meg van írva Ezékhíel könyve 32. fejezetének 29. részében: „Ott vagyon Edom és az ő királyai és minden ő főemberei!” Rabbi így válaszolt: — Meg van írva: „Az ő királyai” s nem az van megírva, hogy „minden ő királyai”. Továbbá meg van írva: „minden ő főemberei”, nem pedig „minden ő fejedelmei”. Ez úgy van, ahogy az egyik boraithában tanították: „Az ő királyai” és nem: „minden ő királyai”. „Minden ő főemberei” és nem: „minden ő fejedelmei”. „Az ő királyai” és nem „minden ő királyai”: azt jelenti, hogy Antoninusnak, a Severus

⁶ Rosssz híreket ne hordozzon az ember.

⁷ Nadrián császár korában élt gazdag római, aki a zsidókat a pusztulástól megmentette.

fiának kivételével: „minden ő főemberei“ és nem „minden ő fejedelmei“, — tehát Ketia bar Salom⁷ kivételével.

Vallásüldözés.

Midőn r. Eleázár ben Partát és r. Chanina ben Teradiont (egyszer, vallásüldözés idején) elfogták, r. Eleázár ben Parta így szólt r. Chanina ben Teradionhoz: — Jól jártál, hogy téged csak *egy* dolog (csak *egy* vétség) miatt fogtak el; jaj nekem, hogy engem ötrendbeli vétség miatt. R. Chanina ekkor így szólt hozzá: — Jól jártál, hogy bár ötrendbeli vétség miatt fogtak el, mégis megmenekülsz; jaj nekem, hogy én, bár csupán egyetlen dolog miatt fogtak el, nem vagyok megmenmenthető. Mert te a Thórával és szeretet gyakorlásával foglalkoztál; én pedig csakis a Thórával foglalkoztam.¹ Ez megfelel r. Huna mondásának. R. Huna ugyanis ezt mondta: Aki csakis Thóratanulmányokkal foglalkozik, olyannak tekintendő, mintha nem volna istene. Mert a Krónikák II. könyve (15., 13.) szerint: „Sok ideje, hogy Izrael az igaz Isten nélkül, pap nélkül, tanító nélkül és törvény nélkül vagyon“. Mit jelent ez: „az igaz Isten nélkül“? Csak az, aki csupán a Thórával foglalkozik, tekintendő olyannak, mintha nem volna Istene.

Vajjon ő (r. Chanina ben Teradion) nem foglalkozott-e szeretet gyakorlásával? Hiszen ránk maradt a hagyomány: R. Eliezer ben Jakob mondta: Az ember csakis akkor tegye pénzét az alamizsnák zacskójába, ha ezt olyan tudós őrzi, mint például r. Chanina ben Teradion?! — Bizalmat ugyan élvezett, de jótékonytságot nem gyakorolt. — De hiszen megvan a hagyomány: Ez (r. Chanina ben Teradion) így szólt hozzá: Purimpénzt elcseréltem alamizsnapénzre és kiosztottam a szegényeknek. — Gyakorolt ugyan jótékonytságot, de úgy, ahogyan kellett volna, nem gyakorolt.

Midőn r. Eleázár ben Partát (a bírák elé) hozták, ez a kérdés hangzott feléje: — Miért oktattál és miért loptál? Ő így felelt: — Ha tudós valaki, akkor nem fegyverhordozó, ha pedig fegyverhordozó, akkor nem tudós; mivel tehát az egyik

⁷ Római, aki sok jót tett a zsidókkal.

¹ Ezek voltak a vétségek, amelyek miatt elfogták volt őket.

dolog ráfogás, tehát a másik is ráfogás.² Kérdezték aztán: miért neveznek téged mesternek (Rabbinak)?³ Ő így felelt: — Én takácsmester vagyok. Hozattak eléje két gombolyagot s ezt kérdezték tőle: Melyik való láncba és melyik való vetülékbe? Ekkor az ő kedvéért csoda történt: odaszállt ugyanis egy himméh és ráült láncfonalra és odaszállt egy nőtény méh és ráült a vetülékfonalra. R. Eleázár ben Parta pedig most így felelt: ez való láncnak, az pedig vetüléknek.

— De miért nem jársz az Abidan-térre?⁴ Így felelt:

— Öregember vagyok s attól félek, hogy talán eltaposnátok.

— Hány öregembert tapostak el eddig ott? Ekkor az ő kedvéért megint csoda történt: még ugyanaznap legázoltak ott egy öreg embert. — De miért szabadítottad föl rabszolgádat? Eleázár így felelt: — Az nem igaz. Amint az egyik fölkel, hogy tanuságot tegyen ellene, megjelent — még pedig a kormányzóság tisztviselőjének alakjában — Elija és így szólt hozzá: — Mivel eddig minden pont tekintetében, (amellyel megvádolták), csoda történt, bizonyára e pont (az utolsó) tekintetében is csoda fog történni és te csak rosszlelkűségedet fogod elárulni. Az illető azonban nem hallgatott Elijára (nem hallgatott Elija beszédére), hanem fölkel, hogy hozzájok (a bírákhoz) beszéljen. Ámde ekkor levél érkezett Róma főméltóságaitól, amelyet azonnal el kellett vinni a császárhoz. A bírák a levéllel az illetőt küldték el. Elija ekkor fogta s négyszáz paraszangnyira hajította el az embert; ez elment és nem tért vissza.

Midőn r. Chanina ben Teradiont (a bírák elé) hozták, ezek így szóltak hozzá: — Miért foglalkoztál te a Thórával? Ez így felelt: — Ugy parancsolta nékem az Örökkévaló, az én Uram Istenem. Azonnal elhatározták, hogy elégettetik, feleségét megöletik, leányát pedig elhurcolják...

² Minthogy e két tulajdonság együttesen senkiben sem fordul elő, úgy a mindkettővel való vád is hamis.

³ Miért engedted rabbinak nevezetni magadat?

⁴ Az a tér, amelyre bálványimádás végett szoktak gyülekezni.

TARTALOM.

Dr. Goldberger Izidor: A Talmud bölcsei	Oldal 5
---	------------

ELSŐ RÉSZ. *Baba Kamma.*

Bevezető	9
Néhány közrendészeti szabály (Misna III.)	10
A lopásról (Toszifta VII.)	11
Mit kell tenni az embernek, hogy embertársát kiengesztelje (Jerus. VIII. 7.)	15
Tiszteletadás a halottaknak (Fol. 16. b.)	16
Hogyan vigasztaljon az ember (Fol. 38. a)	16
Saját telkünk és köztelek (Fol. 50. b.)	17
Görög bölcseség (Fol. 82. b.)	17

MÁSODIK RÉSZ. *Baba Mecia.*

Bevezető	19
Ha talált holmira ketten tartanak számot (Misna I.)	20
Vétel és eladás (Toszifta III.)	22
Dicsőség a zsidók Istenének (Jerus. II. 5.)	22
Macedóniai Sándor (Jerus. II. 5.)	24
A kamattilalom különféle fajtái (Jerus. V. 1.)	25
Szavakkal való bántás (Fol. 58. b.)	27
Tudósok villongása (Fol. 59. a.)	28
Pénzt csak kamat nélkül szabad kölcsön adni (Fol. 71. a.)	30
R. Chija nagysága (Fol. 85. b.)	31
Többféle pénzpör eldöntése (Fol. 2. a.)	33
Talmudi kamattilalom (Fol. 61. b)	35
Pogány és zsidó jogtétel egybevetése (Fol. 62. a.)	35
Fortélyos kamatszerzés (Fol. 62. b.)	38

HARMADIK RÉSZ. *Baba Bathra.*

Bevezető	41
Ingatlanok eladásakor (Misna IV.)	42
R. Jonathan a bíró (Jerus. II. 11.)	43
A fogság (Fol. 8. a.)	44
A jótékonyág kötelessége (Fol. 10. a.)	45
Kit övez tisztelet a jövődő világon (Fol. 10. b.)	46
A Próféta sorrendje (Fol. 14. b.)	47
A Hagiografák sorrendje (Fol. 14. b.)	48
A pentateuch utolsó nyolc verse (Fol. 15. a.)	49
Jób (Fol. 15. a.)	50
A Templom lerombolása után (Fol. 60. b.)	51
Rabba bar bar Chana meséiből (Fol. 73. a. b.)	53

NEGYEDIK RÉSZ. *Aboda Zara.*

Bevezető	57
Bálványképek (Misna III.)	58
Antoninus és Rabbi (Fol. 10. a. b.)	59
Vallásüldözés (Fol. 17. b.)	62

